ପୂଜାଫୁଲ

ଶ୍ରୀ ଫକୀରମୋହନ ସେନାପତି



ଶ୍ରୀ ଫକୀରମୋହନ ସେନାପତି ପ୍ରଣୀତ

ପୂଜାଫୁଲ ।

(କଳିଙ୍ଗ ଗବେଷଣା ଏକାଡେମୀ ପକ୍ଷରୁ ସଂଗୃହୀତ ଓ ସଂପାଦିତ)

ସମ୍ପାଦନା

ସ୍ମରଣ କୁମାର ନାୟକ



ପ୍ରକାଶକ :

ଉର୍ମିଳା ପବ୍ଲିକେଶନ

ବିନୋଦ ବିହାରୀ, କଟକ-୨

ପୂଜାଫୁଲ

ସମ୍ପାଦନା :
ସ୍ମରଣ କୁମାର ନାୟକ

ପ୍ରକାଶକ :
ଉର୍ମିଳା ପବ୍ଲିକେଶନ
ବିନୋଦ ବିହାରୀ, କଟକ - ୭୫୩୦୦୨

ପ୍ରାପ୍ତିସ୍ଥାନ :
ଭାସ୍କର ଟ୍ରେଡର୍ସ
ବିନୋଦ ବିହାରୀ, କଟକ - ୭୫୩୦୦୨

କମ୍ପ୍ୟୁଟର ସହାୟତା :
ମା' ଶାରଳା ଡି.ଟି.ପି., କଟକ-୧୪

ପ୍ରଥମ ପ୍ରକାଶ : ୨୦୦୫

ମୂଲ୍ୟ : ଟ୨୬/-

PUJA PHULA

Editor :
Smaran Kumar Nayak

Publisher :
Urmila Publication
Binod Behari, Cuttack-753002

Available at :
Vaskar Traders
Binod Behari, Cuttack-753002

Computer Assistance :
Maa Sarala D.T.P., Ctc.-14

First Edition - 2005

Price : Rs. 26/-

ISBN 81-86080-05-8

ଏ ସମ୍ପାଦନା ସମ୍ପର୍କରେ..................

୧୯୬୩ ମସିହାରେ 'ଫକୀର ମୋହନ ଗ୍ରନ୍ଥାବଳୀ'ର ଦ୍ୱିତୀୟ ସଂସ୍କରଣ ପରେ ଫକୀରମୋହନଙ୍କ ପ୍ରତ୍ୟେକ କୃତିର ପୁନଃସଂଗ୍ରହ ଏଇ କେତେବର୍ଷ ହେଲା ଆରମ୍ଭ ହୋଇଛି । ଏ କ୍ଷେତ୍ରରେ ଡକ୍ଟର ଗଗନେନ୍ଦ୍ରନାଥ ଦାଶ, ଡକ୍ଟର ସୁଦର୍ଶନ ଆଚାର୍ଯ୍ୟ, ଲକ୍ଷ୍ମୀକାନ୍ତ ତ୍ରିପାଠୀ, ଅରବିନ୍ଦ ଗିରି, କଇଳାଶ ପଟ୍ଟନାୟକ, ଏବଂ ଦେବେନ୍ଦ୍ର କୁମାର ଦାଶଙ୍କର ଭୂମିକା ଅନସ୍ୱୀକାର୍ଯ୍ୟ । ଶ୍ରୀନିବାସ ମିଶ୍ର ଆତ୍ମଚରିତ ସମ୍ପାଦନା କରି ଓ 'ଉତ୍କଳ ସାହିତ୍ୟ'ରୁ ମୂଳ ପାଠ ସଂଗ୍ରହ କରି ପ୍ରଥମେ ୧୯୬୩ ମସିହାରେ ଅନେକ ନୂତନତାର ସୂଚନା ଦେଇଥିଲେ । ଆତ୍ମଜୀବନୀ,ର ସଂପୂର୍ଣ୍ଣତା ଦିଗରେ 'କଳିଙ୍ଗ ଗବେଷଣା ଏକାଡ଼େମୀ' ଅଂଶଗ୍ରହଣ କରି 'ବାଲେଶ୍ୱରରେ ବାଳିକା ବିଦ୍ୟାଳୟ ସ୍ଥାପନ, ଦୁଷ୍ପ୍ରାପ୍ୟ ଅଧ୍ୟାୟଟିକୁ ସଂଗ୍ରହ ପୂର୍ବକ ଦୈନିକ ସମ୍ବାଦପତ୍ର ସମୟ (୨୦୦୩)ରେ ପ୍ରକାଶ କରିଥିଲା । ପରେ ଆତ୍ମଚରିତକୁ ପୁନଃସମ୍ପାଦନା ପୂର୍ବକ ଫ୍ରେଣ୍ଡସ ପବ୍ଲିଶର୍ସ ପକ୍ଷରୁ ପ୍ରକାଶ କରାଯାଇଥିଲା । ସେହି ବିଷୟକୁ ଦୃଷ୍ଟି ଆଗରେ ରଖି ଆଜି 'ପୂଜାଫୁଲ' ପୁସ୍ତକଟିକୁ ମୂଳପୁସ୍ତକ ଅନୁସାରେ ପ୍ରକାଶ କରାଯାଉଛି । ଏହାର ପ୍ରଥମ ସଂସ୍କରଣ ୧୯୧୨ ସାଲ ଏବଂ ଦ୍ୱିତୀୟ ସଂସ୍କରଣ ୧୯୧୬ ସାଲରେ ପ୍ରକାଶ ପାଇଥିଲା । ଗ୍ରନ୍ଥାବଳୀ (୧୯୬୩) ସାଲରେ ପ୍ରକାଶ ହେବାବେଳକୁ ଏହାର ବିକୃତ ରୂପ ପ୍ରକାଶ ପାଇଥିଲା । ଏଥିରେ ଏହା 'ଉତ୍ସର୍ଗ ପତ୍ର' ବାଦ ପଡ଼ିଥିଲା । ବନ୍ଧୁ ରଞ୍ଜନ କୁମାର ପଣ୍ଡା ତାଙ୍କର ବ୍ୟକ୍ତିଗତ ସଂଗ୍ରହରୁ ଏହି ପୁସ୍ତକଟି ଯୋଗାଇ ଦେଇଛନ୍ତି । ପୁସ୍ତକଟିର ସମାଲୋଚନା ଏହି ସ୍ଥାନରେ କରାଯାଉନାହିଁ । ଏହି ସମ୍ପାଦନାରେ ୨ୟ ସଂସ୍କରଣ (୧୯୧୬)କୁ ଗ୍ରହଣ କରାଯାଇଛି । ଫକୀରମୋହନ ପ୍ରକଳ୍ପର ନିର୍ଦ୍ଦେଶକ ପ୍ରଫେସର ଡକ୍ଟର ଗଗନେନ୍ଦ୍ରନାଥ ଦାଶଙ୍କ ନିର୍ଦ୍ଦେଶନା ଅନୁଯାୟୀ ଏହାକୁ ସଂପାଦନା କରାଯାଇଛି ।

ଉର୍ମିଳା ପ୍ରକାଶନର ସତ୍ତ୍ୱାଧିକାରିଣୀ ପ୍ରୀତି ଭଗତ ଏହି ପୁସ୍ତକଟିର ପ୍ରକାଶନ ଭାର ଗ୍ରହଣ କରିଥିବାରୁ ଏ ଅବସରରେ ତାଙ୍କୁ ଅନେକ ଅନେକ ଧନ୍ୟବାଦ । ପୁସ୍ତକଟିର ପ୍ରୁଫ ସଂଶୋଧନ ସମୟରେ କୁମାରୀ ବନଜା ସାହୁ ଓ ବିଶାଖା ସାହୁ ସାହାଯ୍ୟ କରିଥିବାରୁ ଏହି ସଂସ୍କରଣର ସମସ୍ତ ଗୌରବ ତାହାଙ୍କର ପ୍ରାପ୍ୟ । ମୂଳପାଠକୁ ଦେଖି ଅବିକଳ ନକଲ କରିବାରେ ସେମାନଙ୍କର କଷ୍ଟସାଧ୍ୟ ପ୍ରୟାସ ବାସ୍ତବିକ ପ୍ରଶଂସନୀୟ । ଏହି ସଂସ୍କରଣଟି ପାଠକମାନଙ୍କର କାର୍ଯ୍ୟରେ ଆସିଲେ ଶ୍ରମସାର୍ଥକ ହେଲା ବୋଲି ମଣିବି ।

ସ୍ମରଣ କୁମାର ନାୟକ
ସମ୍ପାଦକ
କଳିଙ୍ଗ ଗବେଷଣା ଏକାଡେମୀ

ତା.୨୬.୦୧.୦୫
କଟକ

ଉତ୍ସର୍ଗ ପତ୍ର

ଉତ୍କଳର ଆଶାଭରସା-ସ୍ଥଳ ଶିକ୍ଷିତ ଯୁବକମାନଙ୍କ କରକମଳରେ ଏହି କ୍ଷୁଦ୍ର ପୁସ୍ତକ ଖଣ୍ଡିକ ସସ୍ନେହରେ ଉପହାର ସ୍ୱରୂପ ପ୍ରଦାନ କଲି । ଆକାର ଅବା ଗୁଣରେ ଏହା ଉପହାରର ଉପଯୋଗୀ ବୋଲି ନିଶ୍ଚୟ ସ୍ୱୀକାର କରା ଯାଇ ନ ପାରେ । ମାତ୍ର ଅର୍ଥପ୍ରୟାସୀ ନିର୍ଦ୍ଧନ ଧନୀ ଲୋକମାନଙ୍କୁ ତୁଚ୍ଛ ବସ୍ତୁ ଭେଟି ଦେଇ ସେମାନଙ୍କଠାରୁ ମୂଲ୍ୟବାନ୍ ବସ୍ତୁ ପ୍ରତ୍ୟାଶା କରିଥାଏ । ଏହି ସାମାନ୍ୟ ଉପହାର ବଦଳରେ ଶିକ୍ଷିତ ଯୁବକମାନଙ୍କଠାରୁ ଉତ୍କୃଷ୍ଟତର ପୁସ୍ତକ ପ୍ରତ୍ୟାଶା କରେଁ ।

"ଚ ଯାଚଞ୍ଚା ସତ୍‌ପକ୍ଷେ ବ୍ରଜତି ହି କଦାଚିତ୍ ବିଫଳତାଂ ।"

ଗ୍ରନ୍ଥକାର ।

ସୂଚୀପତ୍ର



ପୂଜାଫୁଲ ।

ପୂଜାଫୁଲ ।

କୁସୁମ ସମ୍ଭାରେ ଦେଇ ପୂଜିବାରେ
ଏକାନ୍ତ ବାସନା ପ୍ରାଣେ,
କେବଣ କୁସୁମ ପ୍ରଭୁ-ମନୋରମ
ବୃତ୍ତାନ୍ତ ମୁଁ ତ ନ ଜାଣେ ।
ନୀଳ ରକ୍ତ ପୀତ ଲୋହିତ ହରିତ
ସୁଗନ୍ଧ ସୁନ୍ଦର କେତେ
ପୂର୍ଣ୍ଣ ଜଗତରେ ଦେଖେଁ ନୟନରେ
ବିବିଧ ଆକାରେ ଯେତେ ।
ମନୋଲୁବ୍ଧ ବାସେ ବିଶ୍ୱରେ ବିକାଶେ
ଆମୋଦିତ ଦିଶି ଦିଶି,
ଋତୁ ପର୍ଯ୍ୟାୟରେ ବିବିଧ ବର୍ଣ୍ଣରେ
ପ୍ରସ୍ଫୁଟିତ ଦିବା ନିଶି ।
କିବା ମନୋରମେ ଶାଖା ଲତା ଦ୍ରୁମେ
ନବ ପେଲବ ପଲ୍ଲବେ
ଫୁଟି ଚହଟଇ ମଧୁ ଗନ୍ଧେ ବାଇ
ବେଷ୍ଟିତ ମଧୁପ ସର୍ବେ ।
ଅରୁଣ ପ୍ରକାଶେ ସୌନ୍ଦର୍ଯ୍ୟ ବିକାଶେ
ବେଦେ ପ୍ରଣବ ଓଁ କାର,
ଝରଇ ନୀହାର ମୁକୁତାର ହାର
ଅଳଙ୍କାରେ ଅଳଙ୍କାର ।
କେମନ୍ତ ନିର୍ମଳ କେମନ୍ତ ସୁଢ଼ଳ
ରଚନାକୌଶଳ ସୀମା,
ରୂପ ରସ ବାସେ ଗୁଣରେ ବିକାଶେ
ଅପରୂପ ମଧୁରିମା ।

କାହାର ମହିମା ଗୁଣର ଗାରିମା
ଜଗତେ ରଟାଏ ଖ୍ୟାତି,
ରଚନା ସୁଷମା ଲାବଣ୍ୟର ସୀମା
ପ୍ରକଟେ ଅପୂର୍ବ ରୀତି ।
ଯେ ପ୍ରଭୁ ଇଙ୍ଗିତେ ଦେଖେ ଅପ୍ରମିତେ
ପୁଷ୍ପ ଜଗତେ ବିସ୍ତାର,
ମଳିନ ହସ୍ତରେ ତୋଳି ସେ ପୁଷ୍ପରେ
ବିଡମ୍ବନା ପୂଜିବାର ।
ଭକ୍ତି ପୁଷ୍ପ ଜଳେ ପବିତ୍ରତା ଜଳେ
ଧୌତ କରି ବାଞ୍ଛା ମନେ –
କରି ସମର୍ପଣ ପ୍ରଭୁଙ୍କ ଚରଣ
ପୂଜୁଥିବି ଅନୁକ୍ଷଣେ ।



ମାନସ ପ୍ରତିମା ।

''ନ ତତ୍ର ସୂର୍ଯ୍ୟୋ ଭାତି ନ ତାରକଂ
ନେମା ବିଦ୍ୟୁତୋଭାନ୍ତି କୁତୋଽୟମଗ୍ନିଃ ।
ତମେବ ଭାନ୍ତମନୁଭାତି ସର୍ବଂ
ତସ୍ୟ ଭାଷା ସର୍ବମିଦଂ ବିଭାତି ।'' ଉପନିଷଦ୍ ।

ବିଶାଳ ଅବନୀ ନର ନୟନେ ବିକାଶେ,
ଅଣୁରୂପେ ଭାସେ ମାତ୍ର ଅନନ୍ତ ଆକାଶେ ।
ବିଶ୍ୱ ବ୍ରହ୍ମାଣ୍ଡର ପତି ଅନନ୍ତ ମହାନ,
କି ଆକାରେ ତାଙ୍କ ରୂପ କରିବି ନିର୍ମାଣ !

ଯେ ପ୍ରଭୁ ଇଙ୍ଗିତେ ବିଶ୍ୱ ସଂସାର ଅସୀମ ।
କେଉଁ ଉପକରଣରେ ଗଢ଼ିବି ପ୍ରତିମା ।
ବାକ୍ୟ-ମନ-ଅଗୋଚର କଳ୍ପନା-ଅତୀତ,
ଉଦ୍ଦେଶ ନ ପାଇ ଧ୍ୟାନେ ଅବସନ୍ନ ଚିତ୍ତ ।

ଚନ୍ଦ୍ର ସୂର୍ଯ୍ୟ ଗ୍ରହାବଳୀ ନକ୍ଷତ୍ରମଣ୍ଡଳ,
ଚଞ୍ଚଳା ଚପଳାଜ୍ୱାଳା ଜ୍ୱଳନ୍ତ ଅନଳ,
ବିକାଶେ ଜଗତେ ଜ୍ୟୋତି ଯାହା ଆଦେଶରେ ।
ସେ ସର୍ବ ଅଶକ୍ତ ବିଭୁ ବର୍ଣ୍ଣ ବିକାଶରେ ।

ହେ ମହାନ ମହେଶ୍ୱର ମାନସଦେବତା,
ପ୍ରାଣେ ଅନୁଭବେ ସର୍ବସ୍ଥାନେ ତୁମ୍ଭ ସତ୍ତା ।
ନିଃଶ୍ୱାସେ ଶୋଣିତାଧାରେ ନିତ୍ୟ ବିଦ୍ୟମାନ,
ହୃଦୟମନ୍ଦିରେ ଶୁଭେ ଗମ୍ଭୀର ଆହ୍ୱାନ ।

ହେ ପ୍ରଭୁ ସଂଶୟାତୀତ କର ମୋର ଚିତ୍ତ,
ଗାଇବି ବିରଳେ ବସି ସ୍ୱର୍ଗୀୟ ସଂଗୀତ ।
ଗୁଣାତୀତ ବିଶ୍ୱାତୀତ ସର୍ବମୂଳାଧାର,
ମାନସପ୍ରତିମା ମୋର ଘେନ ନମସ୍କାର ।



ସ୍ତୋତ୍ର ।

ଯଜ୍ଜାଗ୍ରତ ଦୂରମୁଦୈତି ଦୈବନ୍ତଦୁ-
ସୁପ୍ତସ୍ୟ ତଥୈବେତି ଦୂରଙ୍ଗମଂ
ଜ୍ୟୋତିଷାଂ ଜ୍ୟୋତିରେକଂ
ତନ୍ମେମନଃ ଶିବ ସଙ୍କଳ୍ପମସ୍ତୁ ।— ଯଜୁର୍ବେଦ ।

ଯେ ଦେବତା ଜାଗରଣେ ଥାନ୍ତି ଦୂରେ ଦୂରେ,
ସ୍ୱପନରେ ଅନୁଭବୁଁ ହୃଦ ଅନ୍ତଃପୁରେ,
ଅନନ୍ତ ଜ୍ୟୋତିର ଜ୍ୟୋତି ରୂପ ବିଦ୍ୟମାନ,
କରନ୍ତୁ ମୋ ମନେ ଶିବ ସଙ୍କଳ୍ପ ବିଧାନ ।

ଯାହା ବଳେ କ୍ରିୟାବାନ ଜଗତର ଲୋକ,
ଅନନ୍ତ ଜ୍ୟୋତିର ଜ୍ୟୋତି ହୃଦା ଆଲୋକ,
ପରମ ଜ୍ଞାନର ସୁଧା ଅନନ୍ତ ମହାନ
କରନ୍ତୁ ମୋ ମନେ ଶିବ ସଙ୍କଳ୍ପ ବିଧାନ ।

ହୋଇଛନ୍ତି ହେଉଛନ୍ତି ହେବେ ଯା କୃପାରେ
ଅଚେତ ଚେତନ ଲୋକ ଜଗତ ସଂସାରେ,
ଅମୃତ ଉତ୍ସରେ ବିଶ୍ୱ ସର୍ବ ସମାଧାନ
କରନ୍ତୁ ମୋ ମନେ ଶିବ ସଙ୍କଳ୍ପ ବିଧାନ ।

ମନସ୍ୱୀ ତପସ୍ୱିଗଣ ଯୁଗ ଯୁଗାନ୍ତରେ
ଯଜ୍ଞ ଅନୁଷ୍ଠାନ କରିଥାନ୍ତି ନିରନ୍ତରେ,
ବେଦବିଦ ସପ୍ତ ହୋତା ଯଜ୍ଞ ଅନୁଷ୍ଠାନ,
କରନ୍ତୁ ମୋ ମନେ ଶିବ ସଙ୍କଳ୍ପ ବିଧାନ ।

ଚକ୍ରନେମି ଯୁକ୍ତ ଅର ସମାନ ସଂସାର,
ଋକ ଯଜୁ ସାମବେଦ ନିଖିଳ ଆଧାର,
ବିଶ୍ୱସୃଷ୍ଟି ମୂଳ ମହାମହେଶ ମହାନ
କରନ୍ତୁ ମୋ ମନେ ଶିବ ସଙ୍କଳ୍ପ ବିଧାନ ।
ନିପୁଣ ସାରଥି ଯଥା ରଥର ଚାଳକ,
ଯେଉଁ ମହାଦେବ ବିଶ୍ୱସୃଷ୍ଟି ନିୟାମକ,
ସେହି ମହାମହେଶ୍ୱର ଅନନ୍ତ ମହାନ
କରନ୍ତୁ ମୋ ମନେ ଶିବ ସଙ୍କଳ୍ପ ବିଧାନ ।



ନିୟମ ପାଳନ ।

ସୂର୍ଯ୍ୟାଚନ୍ଦ୍ରମସୌ ଧାତାଯଥା ପୂର୍ବମକଳ୍ପୟତ୍
ଦିବଂ ଚ ପୃଥିବୀଂ ଚାନ୍ତରୀକ୍ଷମଥୋ ସ୍ୱଃ ।– ଋଗ୍‌ବେଦ ।

ସୂର୍ଯ୍ୟ ଚନ୍ଦ୍ର ଗ୍ରହ ତାରା ଅନନ୍ତ ଗଗନେ
ସ୍ୱ ସ୍ୱ କକ୍ଷେ ନିୟମିତ ଗତି ଅନୁକ୍ଷଣେ,
ଅନନ୍ତ ଆକାଶମାର୍ଗେ ଅନନ୍ତ ଭାସ୍କର
ଅବସ୍ଥିତ ଆକର୍ଷଣ କରି ପରସ୍ପର ।
ଏ ବିଶ୍ୱ ବ୍ରହ୍ମାଣ୍ଡ କାର୍ଯ୍ୟ ଦେଖ ଅନୁମାନି,
ଜଡ଼ପିଣ୍ଡଗଣ ଛନ୍ତି ପ୍ରଭୁ ଆଜ୍ଞା ମାନି ।
ଗ୍ରହଗତି କକ୍ଷମାର୍ଗ ବିଷୟ ଭାବନା
କଲେ ମନପ୍ରାଣ ଅବସନ୍ନ ଯାଏ ଜଣା ।
ପ୍ରତ୍ୟକ୍ଷ ଆଦର୍ଶ ଦେଖି ହେ ମାନବଗଣ,
କର ନାହିଁ ବିଶ୍ୱପତି ନିୟମ ଲଙ୍ଘନ ।



ଜୀର୍ଣ୍ଣ ପଲ୍ଲବର ଆଶୀର୍ବାଦ ।

ସମଧର୍ମୀ କେତେ ପତ୍ର ଥିଲେ ସହିତରେ,
ମଣ୍ଡିତ ଶୋଭିତ ହୋଇଥିଲୁଁ ପାଦପରେ ।
କରିଛନ୍ତି ଏକେ ଏକେ ସମସ୍ତେ ପ୍ରୟାଣ,
ଏକାକୀ ରହିଛି ଜୀର୍ଣ୍ଣଦଶା ମ୍ରିୟମାଣ ।
ନୀରସ ବିକୃତ ଦେହ ଦିଶେ ଅସୁନ୍ଦର,
ଶୀତ ବାତେ କମ୍ପମାନ ସର୍ବକଳେବର ।

ବସନ୍ତ ଆଗମେ ନବପଲ୍ଲବ ସକଳ
ଦିଶୁଛନ୍ତି ମନୋହର କେମନ୍ତ ସୁଢ଼ଳ ।
ପାଦପର ରସ ବୃଥା କରେଁ ଅପଚୟ,
ହେଉଛି କୋମଳ ପତ୍ର ଖାଦ୍ୟ ଅପବ୍ୟୟ ।
ଆଉ ମୁଁ ଶାଖାରେ ଲାଗିଥିବି ବି ଆଶୟେ,
ସ୍ଥାନ ଲଭି ବୃଦ୍ଧି ପ୍ରାପ୍ତ ହେବେ କିଶଳୟେ ।
ଆଶୀର୍ବାଦ ! ଆଶୀର୍ବାଦ ! ନବ ପତ୍ରଦଳ,
ଛାୟାଦାନେ ହୁଅ ପାନ୍ଥ ପାଦପ ସମ୍ବଳ ।



ଭୁଲିବାର ।

କାମନା ବାସନା ସ୍ନେହ ସୁଖ ଶାନ୍ତି ଆଶା
ସମାପ୍ତ ବିଲୁପ୍ତ ସର୍ବ ପ୍ରେମ ପ୍ରୀତି ଭାଷା ।
ଦାରୁଣ ଯାତନା ମନେ ଅଶ୍ରୁନୟନରେ
ସହିଛି ସହିବି ଚିରଦିନ ଜୀବନରେ ।
ସୁଖ ଦୁଃଖ କେତେ କଥା ଯାଇଛି ପାସେରି,
ଭୁଲିବାର ନୁହେ ଯାହା ଭୁଲିବି କିପରି !
ଶୋକାନଳେ ଦଗ୍ଧପ୍ରାଣ ସହେଁ ଯେ ଯାତନା,
କେ ଶୁଣିବ କେ ବୁଝିବ ହୃଦୟ ବେଦନା ।
ମନକଥା ଶୁଣିବାକୁ ଆଉ କେହି ନାହିଁ,
ସାନ୍ତ୍ୱନା ଲଭିବି ପ୍ରାଣେ କାହା ମୁଖ ଚାହିଁ ।
ଅପ୍ରକାଶ ମନ କଥା ଦଗ୍ଧ କରେ ପ୍ରାଣ,
ବିସ୍ଫୋଟକେ ବଦ୍ଧ ପୂଯ ଅସ୍ଥି ଭେଦେ ଜାଣ ।
ସୁଖ ଦୁଃଖେ ସମଭାଗୀ ଦେଖୁନାହିଁ ଜଣେ,
ମାନବ ସ୍ୱଭାବ ସଦା ସ୍ୱାର୍ଥ ଅନ୍ୱେଷଣେ ।
ଭୁଲିଲେ ଲଭନ୍ତି ଅବା କ୍ଷଣିକ ସାନ୍ତ୍ୱନା,
ଅଙ୍କିତ କଳ୍ପନାମୂର୍ତ୍ତି ହୃଦେ ଯାଏ ଜଣା ।
ଥିଲା ମୋର ସୀମନ୍ତିନୀ ହୃଦବିଦାରିଣୀ,
ସଞ୍ଜୀବନୀ-ମନ୍ତ୍ର-ମରୁ-ସୁଧା-ନିର୍ଝରିଣୀ ।
ଅନାହୃତରୂପେ ହୃଦେ କରେ ବିଚରଣ,
ସ୍ୱପନେ ବା ଜାଗରଣେ କରୁଛି ସ୍ମରଣ ।

ନୀଳିମା-ଗଗନେ ବନେ ନିକୁଞ୍ଜ-କାନନେ
ଭାସିଯାଏ ରୂପଛାୟା ପ୍ରଫୁଲ୍ଲ ସୁମନେ ।
ଛିନ୍ନ ମୋ ଜୀବନଗ୍ରନ୍ଥି ଛିନ୍ନତାର ବୀଣା,
ସଂସାର ଅସାର ଶୂନ୍ୟମୟ ତାହା ବିନା ।
ଶୂନ୍ୟ ହୃଦସିହାସନେ କଳ୍ପନା ପ୍ରତିମା
ବସାଇ କରିବି ଧ୍ୟାନ ରୂପ ମଧୁରିମା ।
କାନ୍ଦିବି ନିର୍ଜନେ ବସି ସହିବି ନୀରବେ,
ବ୍ୟର୍ଥ ଜୀବନଟା ଯେତେ ଦିନ ଥିବ ଭବେ ।
ଖଟିଥିଲା ପଦେ ମିଶି ଜୀବନର ସାର,
ମୁଁ ତ କିଛି କରି ନାହିଁ ପ୍ରତିଉପକାର ।
ସ୍ୱହସ୍ତେ ଦେଇଛି ତାକୁ ଶୁଆଇ ଚିତାରେ,
ଦେଖିଛି ଆକାଶେ ଉଡ଼ିଗଲା ଧୂମାକାରେ ।
ପୋଡ଼ିଛି ଶରୀର ତାର, ପୋଡୁଛି ମୋ ମନ,
ଦହିବ ମୋ ଦେହ ଦିନେ ମହାହୁତାଶନ ।
ଜୀବନ କାଳରେ ଥିଲା ଅଭିନ୍ନ ହୃଦୟ,
ମହାଧାମେ ଶେଷ ଦିନେ ମିଳିବୁଁ ଉଭୟ ।
ଏହି କଥା ପୋଷି ହୃଦେ ଅଛି ପ୍ରାଣ ଧରି,
ବାରିଦେ ଚାତକ ଆଶା ବଦ୍ଧ ପୁଷ୍ପ ପରି ।



ତୁମ୍ଭ ପଦେ ସ୍ଥାନ ।

ବିଶ୍ୱନାଥ ପ୍ରାଣନାଥ ଅଛ କେଉଁସ୍ଥାନେ ?
ବିଶ୍ୱବ୍ୟାପ୍ତ ଅଧିଷ୍ଠାନ ଅନୁଭବେଁ ପ୍ରାଣେ ।
ସଲିଳନିମଗ୍ନ ମୀନ ବାରି ତା ଜୀବନ,
ତୁମ୍ଭ ମହିମାରେ ମଗ୍ନ ମୋ ପ୍ରାଣ ତେସନ ।
ଜଳେ ସ୍ଥଳେ ଶୂନ୍ୟମାର୍ଗେ ଦିଗଦିଗନ୍ତରେ,
ତୁମ୍ଭ ସତ୍ତା ଅନୁଭବ କରେଁ ହୃଦୟରେ ।
ଜୀବର ଜୀବନ ପ୍ରଭୋମହାନ ଈଶ୍ୱର,
ଜଡ଼ୀୟ ଇନ୍ଦ୍ରିୟେ ସ୍ୱଭାବରେ ଅଗୋଚର ।
ଆତ୍ମମୟ ଅନୁଭବ କେବଳ ଆତ୍ମାରେ,
ଅଧେୟନ ଅଧିଷ୍ଠିତ ଅଯୋଗ୍ୟ ଆଧାରେ ।

ଧ୍ୟାନ ଯୋଗେ କରେଁ ଆତ୍ମପ୍ରାଣେ ଅନୁଭବ,
ଆତ୍ମମୟ ଜ୍ୟୋତିର୍ମୟ ଆହେ ଭବଧବ ।
ଜଡ଼ରୁ ବିଚ୍ଛିନ୍ନ ହେବ ଯଦା ମମ ପ୍ରାଣ,
କୃପା କର, ତୁମ୍ଭ ପଦେ ପାଏଁ ଯେହ୍ନେ ସ୍ଥାନ ।



ଚିତ୍ରକର । *

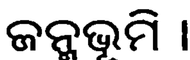
ଆହେ ଚିତ୍ରକର, ଭାଳେ ନିରନ୍ତର
ତୁମ୍ଭ ଚିତ୍ରପଟ ଦେଖି,
କେବଣ ତୁଳୀରେ କି ବର୍ଣ୍ଣାବଳୀରେ
ଏ ଚିତ୍ର ରଖିଛ ଲେଖି ।
ଅସୀମ ଅନନ୍ତ ଅନାଦି ଦିଗନ୍ତ
ଚିତ୍ରପଟର ବିସ୍ତାର,
ତହିଁ ହରିତାଳି ଗ୍ରହ ତାରାବଳୀ
ଦୀପ୍ତ ଶଶୀ ଦିବାକର ।
ପଟର ମହିମା ବର୍ଣ୍ଣନ ଅସୀମା
ବିବିଧ ବର୍ଣ୍ଣେ ଚିତ୍ରିତ,
ପୁଣି ସେହି ଚିତ୍ର ଦେଖଇଁ ବିଚିତ୍ର
କ୍ଷଣେ କ୍ଷଣେ ପ୍ରବର୍ତ୍ତିତ ।
ଯାବନ୍ତ ଜୀବନେ ଦେଖିଲି ନୟନେ
ଗଗନମଣ୍ଡଳ ଚାହିଁ,
ପ୍ରତି ମୁହୂର୍ତ୍ତରେ ବିବିଧ ଚିତ୍ରରେ
ଏକ ଆନେ ଐକ୍ୟ ନାହିଁ ।
ନୀଳିମା ସାଗରେ ହରିତ ବର୍ଣ୍ଣରେ
ପୃଥ୍ୱୀମଣ୍ଡଳ ଚିତ୍ରିତ,
ବିବିଧ କୁସୁମେ ପୂର୍ଣ୍ଣ ଲତା ଦ୍ରୁମେ
କୃଷ୍ଣ ନୀଳ ଶ୍ୱେତ ପୀତ ।
ନୀରବ କବିତା ସମାନେ ବେଷ୍ଟିତା
ଅନନ୍ତ ଚିତ୍ରର ଭାତି,
ଅନନ୍ତ ମହିମା ନ ପାଇ ତା ସୀମା
ଜୀବନେ ନ ଲଭେ ଶାନ୍ତି ।

---

* ଏହି କବିତାଟି ପ୍ରଥମେ 'ମୁକୁର'-୫/୪.୫ (ଜୁଲାଇ, ଅଗଷ୍ଟ- ୧୯୧୦)ରେ ପ୍ରକାଶିତ ହୋଇଥିଲା ।(ସଂ.)

ଆହେ ଚିତ୍ରକର ମହାମହେଶ୍ୱର,
କାହିଁ ଅଛ ବିଦ୍ୟମାନ,
ନ ପାଇ ତଦନ୍ତ ହେଉଛି ନିତାନ୍ତ
ଆକୁଳିତ ମନ ପ୍ରାଣ

❖



ଜନ୍ମଭୂମି ।

କାହିଁ ମୋ ଜନମଲାଭ କାହିଁ ଲୁପ୍ତ ଦେହ ?
କାହିଁ ମୋର ଲୀଳାସ୍ଥଳୀ ମଧୁମୟ ଗେହ ?
ଜୀବନ ଜୀବିକା କାହିଁ ପୂର୍ଣ୍ଣ ମନସ୍କାମ ?
ପବିତ୍ର ମୋ ଜନ୍ମଭୂମି ସୁଖମୟ ଧାମ ।

❖



ଜଗତ ସୁଖମୟ । *

ମାୟାବାଦୀ ବୈଦାନ୍ତିକେ କରନ୍ତି ପ୍ରଚାର,
କେବା ତବ କାନ୍ତା ପୁତ୍ର ବିଚିତ୍ର ସଂସାର ।

ନାସ୍ତିକ ମତରେ କର୍ମ ଜଗତର ମୂଳ,
କର୍ମସୂତ୍ରେ ବଦ୍ଧ— କର୍ମେ ବ୍ୟସ୍ତ ନରକୁଳ ।

ମାନବର ଜନ୍ମ ଲାଭ ଘୋର ବିଡ଼ମ୍ବନା,
ତହୁଁ ମୁକ୍ତିକାମୀ କରେ କୈବଲ୍ୟ ସାଧନା ।

ଅନନ୍ତ ନରକବାଦୀ ବାଇବେଲ ଶାସ୍ତ୍ର,
ପାପିଷ୍ଠ ଆଦମଠାରୁ ଜନ୍ମ ଲାଭ ମାତ୍ର,

ପ୍ରତ୍ୟେକ ମାନବ ପାପୀ— ନ ଭଜିଲେ ଖ୍ରୃଷ୍ଟ—
କୁପିତ ଈଶ୍ୱର ହେବେ ତୁମ୍ଭ ପ୍ରତି ରୁଷ୍ଟ ।

ଧାର୍ମିକ ବିବେକ ହେଉ ସଚ୍ଚରିତ୍ର ଲୋକ—
ନ ଭଜିଲେ ଖ୍ରୃଷ୍ଟ, ଭୋଗ ଅନନ୍ତ ନରକ ।

ନୈୟାୟିକ ମତେ ସୁଖ ଜଗତରେ ନାହିଁ,
ଦୁଃଖର ଅଭାବ ସୁଖ ବୋଲ ସେଥିପାଇଁ ।

ଶାସ୍ତ୍ରରେ ପ୍ରକାଶ ଶାକ୍ୟସିଂହ ମହାବାଣୀ—
ଦୁଃଖାର୍ଣ୍ଣବେ ଭାସମାନ ଜଗତର ପ୍ରାଣୀ ।

* ଏହା 'ଜଗତ କି ଦୁଃଖମୟ ?' ଶିରୋନାମାରେ ମୁକୁର ୬/୨ (ମଇ, ୧୯୧୧)ରେ ପ୍ରକାଶ ପାଇଥିଲା । (ସଂ.)

ମହାଚୀନେ ପ୍ରକାଶିତ କଂଫୁସୀୟ ମତ—
ଦୁଃଖ ଯାତନାରେ ପୂର୍ଣ୍ଣ ନିଖିଳ ଜଗତ ।

ତେବେ ବୋଲ ଜଗତଟା କଷ୍ଟନିକେତନ ?
ଯନ୍ତ୍ରଣାଜନିତ ସର୍ବ ମାନବ ଜୀବନ ।

ଦୟାମୟ ପ୍ରେମମୟ ଜଗତର ପତି –
ସୃଜିଲେ କି ନର ଭାଗ୍ୟେ କେବଳ ଦୁର୍ଗତି ?

ନାହିଁ ନାହିଁ ଅକୃତଜ୍ଞ ନ ହୁଅ ମାନବ,
ଜଗତରେ ପୂର୍ଣ୍ଣ ଦେଖ ଆନନ୍ଦ ଉତ୍ସବ ।

ଧର୍ମଶାସ୍ତ୍ର ମହାବାକ୍ୟ ଥାଉ ମୋ ମସ୍ତକେ—
ପ୍ରତ୍ୟକ୍ଷରେ ଦେଖୁଁ ସୁଖ ଭୁଞ୍ଜୁଛନ୍ତି ଲୋକେ ।

ଧାର୍ମିକ ବିବେକୀ ଜ୍ଞାନୀ ସୁଖେ କାଟେ କାଳ,
ତାହାଠାରେ ଅତି ତୁଚ୍ଛ ଜଗତଜଞ୍ଜାଳ ।

ବାଲ୍ୟେ ଜନନୀରସ୍ନେହ, ଯୌବନେ ସଙ୍ଗିନୀ—
ପ୍ରୀତିସୁଖ ପ୍ରେମଧାରା ଭ୍ରାତା ଓ ଭଗିନୀ ।

ପୂଜ୍ୟପାଦ ପିତା ମାତା ଈଶ ପ୍ରତିନିଧି—
ସନ୍ତାନ ସକାଶେ ସ୍ନେହକରୁଣାବାରିଧି ।

ଗୃହ ପରିବାରେ ସୁଖ ପୂର୍ଣ୍ଣ ଜଗତରେ,
ନ ପାର କି ଅନୁଭବି ଆତ୍ମଜୀବନରେ ?

ଆନନ୍ଦର ଧାରା ବହେ ବାହ୍ୟ ଜଗତରେ—
କୁସୁମେ ସୌରଭ, ଜ୍ୟୋତି ରବି ଶଶାଙ୍କରେ ।

ଏ ସମସ୍ତ ସୁଖ ମୂଳେ ପ୍ରଚ୍ଛନ୍ନ ନିହିତ
ରହିଛି କାହାର କୃପା ଅଛ କି ବିଦିତ ?

ଯେଉଁ ସୁଖ ଯେଉଁ ପ୍ରେମ ସାଗର କଣିକା
ଗ୍ରହଣେ ମାନବ କାଟେ ଜଗତେ ଜୀବିକା—

ପ୍ରେମମୟ ସୁଧାମୟ ସେ ଆନନ୍ଦସିନ୍ଧୁ,
ସାର୍ଥକ ଜୀବନ ତହୁଁ ଲଭି ମାତ୍ର ବିନ୍ଦୁ,

ଆନନ୍ଦର ଉତ୍ସ ନିତ୍ୟ ଯହୁଁ ପ୍ରବାହିତ,
ଚିନ୍ତ ତାଙ୍କୁ ନ ରହିବ ଯାତନା କିଞ୍ଚିତ ।

ଇହ ପର କାଳେ ସୁଖୀ ସେହି ଭାଗ୍ୟବାନ,
ପବିତ୍ର ମନରେ କରେ ବ୍ରହ୍ମପଦ ଧ୍ୟାନ ।



ନିବେଦନ । *

ଇହ ପର କାଳେ ପ୍ରଭୁ ସହାୟ ସମ୍ବଳ,
ତୁମ୍ଭେ ମୋ ଜୀବନଦାତା ଭରସାର ସ୍ଥଳ ।
କି ଭୟ ? କାହାକୁ ଭୟ ? ଯେବେ ମହେଶ୍ୱର—
ପଦେ ସମର୍ପଣ କରେଁ ଜୀବନ ମୋହର ।
ଦିଅ ଦେହେ ଶକ୍ତି ପ୍ରଭୋ, ଜ୍ଞାନେ ଦିଅ ବଳ,
ବିପଦ ସମ୍ପଦେ ମନ ନ ହେବ ଚଞ୍ଚଳ ।
ଯେ ଆତ୍ମପ୍ରସାଦ ସୁଖ ଭୁଞ୍ଜେ ମୋର ପ୍ରାଣ,
ସାଧୁ କାର୍ଯ୍ୟ ପୁରସ୍କାର ତୁମ୍ଭ ମହାଦାନ ।
ତୁମ୍ଭ ଦତ୍ତ ମନ୍ତ୍ର ଚିତ୍ତେ ଜପିବ ସନ୍ତତେ,
ସୁଖେ ଦୁଃଖେ ଥିବି ସଦା ତୁମର ଆୟତ୍ତେ ।
ଜଗତ ଅଚିରସ୍ଥାୟୀ ଜୟ ପରାଜୟ,
ସୁଖରେ ଉଲ୍ଲାସ କିପାଁ ଦୁଃଖେ କିବା ଭୟ
ସଫଳ ଯୁଗଳ କର ତୁମ୍ଭ କାର୍ଯ୍ୟ ସାଧୀ
ହେଉ ପ୍ରଭୋ ମହାନାମେ ଜୀବନ ସମାଧି ।
ସାଧୁ କାର୍ଯ୍ୟେ କର୍ତ୍ତା ମୁହିଁ କଲେ ଅହଙ୍କାର,
ଦିଅ ଦଣ୍ଡ, ପ୍ରାଣ ପୋଡ଼ି ହେଉ ଛାରଖାର ।
ଧନ୍ୟ ହେଉ ମୋ ଜୀବନ ତୁମ୍ଭ ନାମ ଧ୍ୟାନେ,
ଧନ୍ୟ ହେଉ ମୋ ରସନା ତୁମ୍ଭ ନାମ ଗାନେ ।
ପର ଉପକାରେ ହେଲେ ଜୀବନ ଦୁର୍ବଳ,
ହେ ଅନନ୍ତ ଶକ୍ତି ! ଦିଅ ପ୍ରାଣେ ଶକ୍ତି ବଳ ।
ଭୁଲି ତୁମ୍ଭ ନାମ ମତ୍ତ ଯେ ଅସାର ଧନେ,
ନିଅ କାଢ଼ି ଭୁଞ୍ଜେ ପଛେ ଯାତନା ଜୀବନେ ।
ନ ଶୁଣିବି ଖଳ ରିପୁ ଅବିଦ୍ୟା ମନ୍ତ୍ରଣା,
ନ ଛୁଡ଼ିବି ସାଧୁ ମାର୍ଗ ଏତିକି ପ୍ରାର୍ଥନା ।
ସଂସାରସଂଗ୍ରାମେ ଜୟୀ ହେବି ମହାବଳେ,
ମହାପ୍ରଭୁ ନିବେଦନ ତବ ପଦତଳେ ।



* ଏହା 'ମୁକୁର' ୬/୧ (ଏପ୍ରିଲ ୧୯୧୧)ରେ ପ୍ରକାଶ ପାଇଥିଲା । (ସଂ.)

ଶେଷଦିନ ।

କାଳର ଭୈରବ-ଭେରୀ ବାଜେ ନିରନ୍ତରେ,
ନୀରବ ଆହ୍ୱାନ ଅନୁଭବୁଁ ଜୀବନରେ ।
ବସନ୍ତର ଅଗ୍ରଦୂତ କୋକିଳ କାକଳୀ,
ଶମନର ଅନୁଚର ଲୋମଚର୍ମାବଳୀ ।
ପ୍ରାବୃଟ ସୂଚନାକାରୀ ଦର୍ଦ୍ଦୁ ରନିନାଦ,
ଜଣାଏ ଧବଳକେଶ ମରଣ ସଂବାଦ ।
ଜ୍ୱଳନ୍ତ ଅନଳ ଚକ୍ର ତପନ-ଜୀବନ
ଶଙ୍ଖାରି କରତ ପରି କରୁଛ ଛେଦନ ।
ଟୁକ୍‌ଟାକ୍ ଘଣ୍ଟା-ଯନ୍ତ୍ର କରେ ଅନୁକ୍ଷଣେ,
କାଟିବା ଜୀବନକାଳ ଶବ୍ଦ ଘେନ ମନେ ।
ସର୍ବରୂପ ମୃତ୍ୟୁ ନିମନ୍ତ୍ରଣ ଶୁଣି ଶୁଣି,
କେଉଁ ଭରସାରେ ବସିଅଛି ହୋଇ ତୁନି ।
ଯତନପାଳିତ ଦେହ ଚାଲିଯିବ କାହିଁ,
ଆସ ଭାଇ, ସଜ ହେଉଁ ଶେଷଦିନ ପାଇଁ ।



ଭାଇକଳି ।

ଉତ୍କଳେ ଜନମ ଉତ୍କଳେ ମରଣ,
ଉତ୍କଳେ ଅନ୍ତରେ ଜୀବନ ଧାରଣ ।
ପରାପର ଭାବ ପୋଷିବୁଁ କିପାଇଁ,
ମାତା ସମ୍ବନ୍ଧରେ ସର୍ବେ ଭାଇ ଭାଇ ।
ଭିନ୍ନାଭିନ୍ନ ଭାବ ବହିବାର ଜନ—
ମୋ କ୍ଷୁଦ୍ର ବୁଦ୍ଧିରେ ସେ ତ ଅକିଞ୍ଚନ ।
କର ଯୋଡ଼ି ତାକୁ ବୋଲୁଅଛି ଭାଇ !
ଏକକୁ ଆରେକ ଦ୍ୱନ୍ଦ ଭୁଲିଯାଇ,
ଆସ କରୁଁ ମାତୃ ଦେଶର ଉନ୍ନତି,
ଫେଡୁ ଜନ୍ମଭୂମି ଦୁର୍ଦ୍ଦଶା ଦୁର୍ଗତି ।
ଯେତେ ଦିନ ଭାଇ ନ ହେବ ମିଳିତ,
ନ ମେଣ୍ଟିବ ଦେଶ ଦୁର୍ଦ୍ଦଶା କିଞ୍ଚିତ ।

ହିନ୍ଦୁ ମୁସଲମାନ ଖ୍ରୀଷ୍ଟାନ ଜଇନ—
କେବଳ ଧର୍ମରେ ସିନା ଭିନ୍ନାଭିନ୍ନ ।
ଧର୍ମ ଜାଣ ଭାଇ ପରକାଳପାଇଁ,
ପୃଥ୍ୱୀର ସନ୍ତାନ ଏହା ଭୁଲ ନାହିଁ ।
ଯା ପୂର୍ବପୁରୁଷ ବିଦେଶୀ ନିଶ୍ଚୟ,
ନ ଭୁଲୁ ସେ ଲୋକ ଉତ୍କଳତନୟ ।
ହେଉନ୍ତୁ ବଙ୍ଗାଳୀ ତେଲଙ୍ଗା ମାରାଟି—
ତୁମ୍ଭ ଦେହ ଗଢ଼ା ଉତ୍କଳର ମାଟି ।
ଦୁଇ ଦିନ ପାଇଁ ନାହଁ ତ ଏ ଦେଶେ,
ବଂଶ ଅନୁକ୍ରମେ ରହିବ ବିଶେଷେ ।
ଦୁର୍ଭିକ୍ଷ ଦୁର୍ଦ୍ଦଶା ପଡ଼ିଲେ ଉତ୍କଳେ,
ମିଳିମିଶି ଭାଇ ଭୁଞ୍ଜିବୁଁ ସକଳେ ।
ଭାଇ ଭାଇ ମଧେ ନ ଲଗାଅ କଳି,
ପରିଚୟ ଦିଅ ନିଜକୁ ଉତ୍କଳୀ ।
ସାକସନ ଜର୍ମନ ଗ୍ରୀକ ଓଲନ୍ଦାଜ,
ଇଂଲଣ୍ଡର ବାସୀ ସମସ୍ତେ ଇଂରାଜ ।
ଉତ୍କଳେ ଜନମି ବୋଲ ଅନ୍ୟ ଜାତି,
ହାମବଡ଼ା ଏଟା ନିଶ୍ଚୟ ଅଖ୍ୟାତି ।
ହିଂସା ଦ୍ୱେଷ ବହି ଦ୍ୱନ୍ଦ ପରସ୍ପର
କଲେ ନିଶ୍ଚେଁ ହେବ ଦୁର୍ଦ୍ଦଶା ତୁମ୍ଭର ।
ହେଉ ପଛେ ତୁମ୍ଭେ ଥିଲ ବଡ଼ ଜାତି,
ଏବେ ତ ଉତ୍କଳ ଦେଶ ପୁଅ ନାତି ।
ଜନ୍ମଭୂମି ଆଉ ଜନନୀ ଏମାନେ
ଶାସ୍ତ୍ରରେ କଥିତ ସ୍ୱରଗ ସମାନେ ।
ଯେ ବୋଲେ ନିଜକୁ ବିଦେଶୀୟ ଲୋକ—
ନିଶ୍ଚେ ସେହି ଜନ୍ମଭୂମିର ନିନ୍ଦକ ।
ଆସ ଭାଇମାନେ କରୁଛି ଜୁହାର,
ମିଳିମିଶି କରୁଁ ଦେଶ ଉପକାର ।



କପୋତ ଦମ୍ପତି ।

ନିକୁଞ୍ଜ କାନନେ   ଏକ ପ୍ରାଣ ମନେ
ବେନି କପୋତ କପୋତୀ,
କରୁଥିଲେ ବାସ   ମନରେ ଉଲ୍ଲାସ
କ୍ଷୁଦ୍ର ବିହଗଦମ୍ପତି ।
କଲା ଆସି ବଧ   କପୋତକୁ ବ୍ୟାଧ
କପୋତ ରାବଇ କୁହୁ,
ଆକୁଳ ଜୀବନେ   କରେ ଅନୁକ୍ଷଣେ
ମନୋଦୁଃଖେ ଉହୁ ଉହୁ ।



ମହାଧାମରେ ମିଳନ ।

ପ୍ରଥମ ଜୀବନେ   କାଳେ ବେନି ଜନେ
ଥିଲୁଁ ଦୂର ଦୂରାନ୍ତରେ ।
ନିୟତି ନିୟମେ   ପ୍ରିୟ ପ୍ରିୟତମେ
ସଂମିଳନ ପରସ୍ପରେ ।
ସାହା ସୁଖେ ଦୁଃଖେ   ଏକକୁ ଆରେକେ
ସମୟସ୍ରୋତରେ ଭାସି
ଯାଉଥିଲୁଁ ରଙ୍ଗେ   ପ୍ରଣୟ ପ୍ରସଙ୍ଗେ
କେବେ ବା ହୋଇ ଉଦାସୀ ।
ଅନ୍ଧ ଭବିଷ୍ୟତ   ମାନବ ସମସ୍ତ
ଜ୍ଞାତ ସାର କଥା ହୁଡ଼ି—
ଥାଏ ଅଚେତନେ   ମାୟା ବିମୋହନେ
ସଂସାରସାଗରେ ବୁଡ଼ି ।
ଥିଲି ନାହିଁ ଭାବି   ଜୀବନର ଭାବୀ
ସମୟ ସ୍ୱତନ୍ତ୍ର ଦଶା,
ସମସ୍ତ ଜୀବନ   ସମାନେ ଯାପନ
କରିବି ମନେ ଭରସା ।
ବିଧିର ବିଧାନ   କେ କରିବ ଆନ
ସଂଯୋଗ ବିଯୋଗ ବେନି—

ଅଚେତ ଚେତନେ ଏ ବିଶ୍ୱଭୁବନେ
ଚଳନ୍ତି ନିୟମ ଘେନି ।
ହେଲୁଁ ସ୍ୱତନ୍ତର ଉଭେ ପରସ୍ପର
ଲୋକାନ୍ତର ବ୍ୟବଧାନ,
ଜୀବନ ପ୍ରାନ୍ତରେ ସେ ତ ନିଶ୍ଚିନ୍ତରେ
ମୁଁ ସଂସାରେ ବିଦ୍ୟମାନ ।
ଶୂନ୍ୟ ଶୂନ୍ୟ ମନେ ଉଦାସ ଜୀବନେ
ଯାପେଁ ଜୀବନ ସମୟ,
କରିଛି ଛେଦନ ଜଗତ ବନ୍ଧନ
ତାହା ସ୍ଥାନ ନିରାମୟ ।
ଜଗତ ଜଞ୍ଜାଳେ ବ୍ୟାଧିର କରାଳେ
କଷ୍ଟ ଅନୁଭବେଁ ପ୍ରାଣେ,
ପାର୍ଥିବ ଯନ୍ତ୍ରଣା ଥିବ ନାହିଁ ଜଣା
ତାହାକୁ ଏ କଥା ଜାଣେ ।
ଅଲକ୍ଷ୍ୟ ସୂତ୍ରରେ ଅଚିନ୍ତ୍ୟ ଭାବରେ
ମନ କରେ ଆକର୍ଷଣ,
ଜଣାଏ ସୂଚନା ଭବିଷ୍ୟ ଘଟଣା
ଆତ୍ମା-ଆତ୍ମା ସଂଘଟନ ।
ଇହ ପରକାଳେ ମଧ୍ୟ ଚକ୍ରବାଳେ
ଲଙ୍ଘି କରିବ ଗମନ,
ପୋଷିଛି ପ୍ରତ୍ୟୟ ଘଟିବ ନିଶ୍ଚୟ
ମହାଧାମରେ ମିଳନ ।



ବାଟବଣା ।

ଆଉ କାଳ କେତେ ଭ୍ରମିବି ଜଗତେ
ଚରଣ ଅବଶ ମୋର,
ଇନ୍ଦ୍ରିୟ ବିକଳ ଶରୀର ଅଚଳ
ଚିନ୍ତାଜରେ ଜରଜର ।
କେତେ ଦିନାନ୍ତରେ ସେ ଲକ୍ଷ୍ୟ ସ୍ଥାନରେ
ପ୍ରବେଶିବି ନାହିଁ ଜଣା ।
ଏତିକି ବିନତି ଆହେ ପ୍ରାଣପତି
ହେବି ନାହିଁ ବାଟ୍‌ବଣା ।



ଭାବନା ।

ସଂସାର ଆବାସେ ଆନନ୍ଦ ଉଲ୍ଲାସେ
ଭୁଲି ଆହେ ପ୍ରାଣେଶ୍ୱର !
ମନ ଉନ୍ମତ୍ତରେ ଅଳୀକ ସୁଖରେ
ଲିପ୍ତ ଥିଲି ନିରନ୍ତର ।
ଇନ୍ଦ୍ରିୟ ଲାଳସା ଜୀବନର ଆଶା
କରିବାପାଇଁ ସଫଳ—
ଭୁଲି ପରିଣାମେ ସଂସାରସଂଗ୍ରାମେ
ପାନ କଲି ହଳାହଳ ।
ନ ଥିଲା ଚେତନା ନ ହେଲା ଭାବନା
ଶେଷ ଦିନପାଇଁ ପ୍ରଭୁ !
ଭୟ ଆତଙ୍କରେ ପଡୁଛି ମନରେ
କରିଛି ଯେ କାର୍ଯ୍ୟ ସବୁ ।
ଭାଳି ଶେଷ ଦିନ ହେଲା ନାହିଁ ଛିନ୍ନ
ଜୀବନେ ଅସାର ଆଶା,
ନ ହେଲା ଚେତନା ଗଲେ ମଧ୍ୟ ଜଣା
ବିବେକ ଅନୁକ୍ତ ଭାଷା ।
ଅପରୂପ ବେଶ ଶିରେ ଶୁକ୍ଳକେଶ
ବଳହୀନ ହସ୍ତ ପଦ ।
ବ୍ୟାଧିରେ ଜର୍ଜର କ୍ଷୀଣ କଳେବର
ଲୋଭ ପାର୍ଥିବ ସମ୍ପଦ ।
ଚିନ୍ତା ଅନୁଦନ ହେଲା ନାହିଁ ଛିନ୍ନ
ଜଗତର ଆକର୍ଷଣ,
ଆତ୍ମପ୍ରତାରଣା ଗଲା ନାହିଁ ଜଣା
ଶେଷ ଦିନ ନିମନ୍ତ୍ରଣ ।
ଯୋଡ଼ିଅଛି କର ଆହେ ପ୍ରାଣେଶ୍ୱର !
ଶୁଣ ମରମବେଦନା,
ତୁଟାଅ ଜୀବିକା ମରୁ ମରୀଚିକା
ଅଳୀକ ଭବ ଭାବନା ।



ସଙ୍ଗଲାଭ ।

ବେଦନା ଜଡ଼ିତ ହୃଦୟେ ଈଷିତ
ଚେତନା ଉପୁଜେ କ୍ଷଣେ ।
ଅଶାର ପିପାସା କାଳରେ ଲାଳସା
କୁଆଁସା ସମାନ ମନେ ।
ତାହାର ଉଦ୍ଦେଶେ ଅଜଣା ପ୍ରଦେଶେ
କଳ୍ପନାନେତ୍ରରେ ଚାହିଁ
କରନ୍ତେ ବିଶ୍ୱାସ (ମନର ଉଶ୍ୱାସ
କଷ୍ଟ—) ସଙ୍ଗଲାଭ ପାଇଁ ।



ଯୌବନଜୀବନ ।

ଭାସିଗଲା କାଳସ୍ରୋତେ ପୁରାତନ ପ୍ରାଣ,
ଯୌବନର କାର୍ଯ୍ୟ ଶେଷ ଯଜ୍ଞାଗ୍ନି ନିର୍ବାଣ ।
ମହୋଦ୍ୟୋଗେ କାର୍ଯ୍ୟକ୍ଷେତ୍ରେ ଅସୀମ ସାହସେ
ଭ୍ରମିଛି ଭ୍ରମରେ କେତେ ଦେଶେ କାର୍ଯ୍ୟବଶେ ।
ଉଲ୍ଲାସ ଆନନ୍ଦପୂର୍ଣ୍ଣ ପ୍ରାଣେ ଶରୀରରେ,
ସୁଖ ଯଶ ଧନ ମାନ ଲାଳସା ମନରେ ।
ଭବିଷ୍ୟତ ଭବିତବ୍ୟ ଥିଲା ନାହିଁ ଜ୍ଞାନ,
ଚଞ୍ଚଳ ଯୌବନ ଦିନେ ହେବ ଅବସାନ ।
ଅବିଶ୍ୱାସ ଅଭିମାନ ଥିଲା ନାହିଁ ମନେ,
ଜୀବନର ସଙ୍ଗୀ ମଣୁଥିଲି ବନ୍ଧୁଗଣେ ।
କୁଟିଳତା-ପଙ୍କ-ଲିପ୍ତ ନ ଥିଲା ହୃଦୟେ,
ବନ୍ଧୁଗଣ ସଙ୍ଗେ ପ୍ରେମ ପ୍ରୀତି ବିନିମୟେ ।
ସମାଜ ମଙ୍ଗଳ କାର୍ଯ୍ୟେ ହୋଇ ଅନୁରାଗୀ
ନ ବୁଝି ବିଷୟ ହୋଇଥିଲି ଆତ୍ମତ୍ୟାଗୀ ।
ପକ୍ଷାନ୍ତରେ ଲଭିଅଛି ବହୁତ ଦୁର୍ଦ୍ଦଶା,
ଚରିତାର୍ଥ କରିବାକୁ ଇନ୍ଦ୍ରିୟଲାଳସା ।
ସୁଖେ ଦୁଃଖେ ଧର୍ମାଧର୍ମେ କଲେକ ବିଚାର,
ଯୌବନ ସମୟ ଅଟେ ଜୀବନର ସାର ।



ବାକ୍ୟ ସଂଯମ ।

ବାକ୍ୟ ଉଚ୍ଚାରଣ କରି ମାନବ ପ୍ରଧାନ,
ଲଭିଛି ତା ଯୋଗେ ପ୍ରାଣିରାଜ୍ୟେ ଶ୍ରେଷ୍ଠସ୍ଥାନ ।
ସାବଧାନେ କର ସେହି ବାକ୍ୟ ଉଚ୍ଚାରଣ,
ଅନ୍ୟଥା ମାନବ ଜନ୍ମ ହେବ ଅକାରଣ ।

ପ୍ରଭୁଦତ୍ତ ମହାକୃପା ଜୀବନର ସାର,
କର ନାହିଁ ତାହା କେବେ ଅପବ୍ୟବହାର ।
ମାନବର ଜ୍ଞାନ-ରାଶି ବାକ୍ୟ ଶୃଙ୍ଖଳରେ
ଆବଦ୍ଧ—ସମାଜେ ଶିକ୍ଷା ଦିଏ ପରସ୍ପରେ ।

ଯେଉଁ ବାକ୍ୟଗୋଟି ହୁଏ ମୁଖରୁ ବାହାର,
ସାଧ୍ୟ କି ତାହାକୁ କରି ପାର ପ୍ରତ୍ୟାହାର ।
ତନ୍ତୁକୋଷୁଉର୍ଣ୍ଣା ବେଳେ ହେଲେ ବହିର୍ଗତ,
ପାରିବ କେ କରି ପୁଣି ତାହା ମଧ୍ୟଗତ ।

ଉଚ୍ଚାରିତ ବାକ୍ୟ ତଥା ପବନମଣ୍ଡଳେ
ମିଶିଯାଏ, ନ ଫେରିବ କଳେ ବା କୌଶଳେ ।
ବାକ୍ୟଗୁଣେ ଲୋକ ହୋଇ ପାରେ ଦଣ୍ଡଧାରୀ,
ବାକ୍ୟଦୋଷେ ହୁଏ ପୁଣି ମାର୍ଗରେ ଭିଖାରୀ ।

ବାକ୍ୟ ଉଚ୍ଚାରଣ ଯନ୍ତ୍ର କୋମଳ ରସନା,
କର୍କଶ ବଚନ ତହିଁ ସଂସ୍ପର୍ଶ କର ନା ।
ନିଷ୍ଠୁର ବଚନ କେଡ଼େ ଯନ୍ତ୍ରଣାଦାୟକ,
ଜୀବନେ ବିଡ଼ିଛି ତାହା ଅନୁଭବୀ ଲୋକ ।

ବିପଦେ ବା ରୋଗେ ଯେବା ଭୋଗୁଛି ଯାତନା,
ମିଷ୍ଟ ବାକ୍ୟେ ଦେଇ ପାର ତାହାକୁ ସାନ୍ତ୍ୱନା ।
ସହଜ ମାନବ ପ୍ରାଣେ ବାକ୍ୟ-ବିଷ ଢାଳି
ସୁଖ ଶାନ୍ତି ପ୍ରୀତି ନାଶି ଦେଇ ପାର ଜାଳି ।

ଉଦୟ ଯେତେକ ଭାବ ହୋଇଥାଏ ମନେ,
କ୍ଷିପ୍ତ ଲୋକ ତତକ୍ଷଣେ ପ୍ରକାଶେ ବଚନେ ।

ବାକ୍ୟ ବୋଲିବାର ପୂର୍ବେ କରିବ ବିଚାର,
ଅଛି କି ନା ଇଷ୍ଟାନଷ୍ଟ ଏଥିରେ କାହାର ।

ଯେଉଁ ଲୋକ କରି ପାରେ ବଚନ ସଂଯମ,
ଜଗତରେ ପରିଚିତ ସେହି ବିଜ୍ଞତମ ।

❖

ପ୍ରଜାପତି ।

ପ୍ରଭାତେ ଅରୁଣ କିରଣ
ଅବନୀରେ ବିକାଶେ ।
ସୁଧୀର ସମୀରପ୍ରବାହେ
ପ୍ରଜାପତି ଉଲ୍ଲାସେ
କାହୁଁ ଆସି ଭାସି କୁସୁମ
ପାଶେ ମିଳେ ସେକାଳେ,
ଅର୍ଚ୍ଚନା କାମନା ପୂଜକ
ଦେବାଳୟେ ସକାଳେ ।
କେତେ ରଙ୍ଗେ ଉଡ଼ି ବୁଲେ ସେ
ବକ୍ର ସରଳ ଗତି;
ସନ୍ଧ୍ୟା ଧୂପ ଘେନି ପୂଜକ
ଯଥା କରେ ଆରତି ।
ଉଡ଼ି ଉଡ଼ି ପୁଷ୍ପ କର୍ଣ୍ଣରେ
କହେ ଗୁପତ କଥା,
କିପାଇଁ ସୁମନ ସହିତ
ତାର ଏତେ ମିତ୍ରତା ?
ନିର୍ମଳ ସୁଢ଼ଳ ମଧୁର
ସୁବାସିତ ସୁମନା,
ତୁହି ତ ସୁନ୍ଦର ସରଳ
ଯୋଗ୍ୟ ଯୋଗ୍ୟେ ମିଳନ ।
ଦେଖିଛି ଆକାଶେ ପତଙ୍ଗ !
ଉଦେ ବାସବ ଧନୁ–
ତୁଳନା ତା ସଙ୍ଗେ ଦେବାକୁ
ତୋର ଚିତ୍ରିତ ତନୁ ।

ଦେଖି ତୋ ଲାବଣ୍ୟ ମୁରତି
ଚିତ୍ତ ମୋହିତ ମୋର,
ତୋତେ ଯେ କଲେ ରେ ନିର୍ମାଣ
ସେ ଯେ କେଡ଼େ ସୁନ୍ଦର ।



ସ୍ୱଭାବର ନବଭାବ ।

ବସନ୍ତ କାନନ ବିକାଶ ସୁମନ
ବିସ୍ତାରେ ଅପୂର୍ବ ଗନ୍ଧ,
ନିଦାଘ ପ୍ରଦୋଷେ ସମୀର ବିଳାସେ
ଶାଖିଶାଖା ନୃତ୍ୟଛନ୍ଦ ।
ଶାରଦ ଗଗନ ଚିତ୍ତରିମୋହନ
ଚିତ୍ରିତ ବିବିଧ ବର୍ଣ୍ଣେ,
ବନର ଗୌରବ ଆସେ କେକାରବ
ଲହରୀ ନିଘାତ କର୍ଣ୍ଣେ ।
କୋକିଳ କାକଳୀ ବ୍ୟାପ୍ତ ବନସ୍ଥଳୀ
ଦିଏ କର୍ଣ୍ଣେ ସୁଧା ଢାଳି,
ପ୍ରଫୁଲ୍ଲ ପୁଷ୍ପରେ ଗୁଣୁଗୁଣୁ ସ୍ୱରେ
ଭ୍ରମନ୍ତି ବନେ ଭୃଙ୍ଗାଳୀ ।
ନୀଳିମା ଆକାଶେ ଚନ୍ଦ୍ରମା ବିକାଶେ
ଜ୍ୟୋସ୍ନା ସ୍ନାତ ରଜନୀରେ
ଦିଶେ ଝକ ଝକ ରଜତ ଆଲୋକ
କାନ୍ତ ପ୍ରତିବିମ୍ବ ନୀରେ ।
ହିରଣ୍ୟ କିରଣ ବିସ୍ତାରି ଅରୁଣ
ଉଷା ଭୂଷା କାନ୍ତ କାନ୍ତି
କାନନେ ବିଜନେ କୁସୁମିତ ବନେ
ପ୍ରକାଶେ ସେ ସ୍ନିଗ୍ଧ ଶାନ୍ତି ।
ବାରିଦ ଗଗନେ ଗୁରୁ ଗରଜନେ
ଚଞ୍ଚଳ ଚପଳା ହାସ୍ୟ
ବାରି ବରଷିଣ ପୀୟୂଷ କ୍ଷରଣ
ଜଗତରେ ଲୀଳାଲାସ୍ୟ ।

ହରିତ ପେଲବ ପାଦପ ପଲ୍ଲବ
ବିସ୍ତାର ଜଗତବ୍ୟାପୀ
ଇନ୍ଦ୍ରଧନୁ ଘନେ ଚିତ୍ର ସପ୍ତବର୍ଣ୍ଣେ
ତୁଳୀରେ ଦେଇଛି ଥାପି ।
ଯାବତ ଜୀବନେ ଦେଖିଲ ନୟନେ
ତଥାପି ଅପୂର୍ଣ୍ଣ ଆଶା,
ନିତ୍ୟ ନବ ନବ, ପ୍ରକୃତି ଗୌରବ
ନିତ୍ୟ ନବ ଛନ୍ଦ ଭାଷା ।



ବିଧବାର ଅଭିଶାପ । *

ଦାରୁଣ ନିଦାଘକାଳ ଦିବାର୍ଦ୍ଧ ସମୟ,
ପ୍ରଚଣ୍ଡ ପବନ ବହେ ତପ୍ତ ଅଗ୍ନିମୟ ।
କେହି ପଙ୍ଖାଟିଏ ଧରି – ଗାମୁଛା ଭିଜାଇ
ଆରାମରେ ଶୋଇଛନ୍ତି ବିଛଣା ବିଛାଇ ।
ବିରାଡ଼ିଟି ମଧ ଶୋଇଅଛି ଘର କୋଣେ,
ହେଉଛି ଏଘରେ ଛଟପଟ ମାତ୍ର ଜଣେ ।
ଢେଙ୍କଶାଳେ ଅବା ବାଡ଼ି ଦୁଆରେ ଆଉଜି
ଅଗଣା ପିଣ୍ଡାରେ ଏକାକିନୀ ଆଖି ବୁଜି ।
ପଣନ୍ତ କାନିଟା ପାରି ପଡ଼ିଛି ମାଟିରେ,
ଶୁଖିଲାଣି ଜିଭ ଧୂଳି ଉଡୁଛି ପାଟିରେ ।
ମଳିନ ବସନ ମୋଟା ଅଖା ପାଲ ପରି
ଭିଡ଼ିଛି ଦେହରେ ଲଜ୍ଜା ସରମ ଆବୋରି ।
ତେଲ ହଳଦିରେ ତାର ନାହିଁ ଅଧିକାର,
ଦେହଯାକ କାଟି ଦେଉଅଛି ଖଡ଼ିଗାର ।
ଶୁଖିଲା ନୁଖିଲା କେଶ ମସ୍ତକରେ ଭରି
ଫର ଫର ଉଡ଼େ କ୍ଷଦିଆ ଝୋଟ ପରି ।
ବିଧାତା ଗଢ଼ିଲେ ଯାକୁ ଲାବଣ୍ୟ ମୂରତି,
ଘଟାଇଲା କେ ଦୁର୍ମତି ଏମନ୍ତ ଦୁର୍ଗତି !
ଏଗାର ବରଷ କାଳୁଁ ହେଲାଣି ବିଧବା,
ପାଟି ବୁଜି ପଡ଼ିଥାଏ କି କରିବ ଅବା !

* ଏହି କବିତାଟି 'ମୁକୁର' ୫/୧୧, ୧୨ (ଫେବୃ-ମାର୍ଚ୍ଚ, ୧୯୧୧)ରେ ପ୍ରକାଶ ପାଇଥିଲା ।(ସଂ.)

ଅଲକ୍ଷଣୀ ବହୂ– ଶାଶୁ ଶଶୁର ବିଚାରି
ଦେଲେ ତଡ଼ି, ବାପଘରେ ପଡ଼ିଛି ବିଚାରୀ ।
ଯୋଡ଼ାଏ ଭାଉଜ ଘରେ ଅଳପବୟସୀ
କାଟନ୍ତି ଆନନ୍ଦମନେ କାଳ ହସି ହସି ।
ବିଧବାଟି ଲାଗିଥାଏ କାମ ପାଇଟିରେ,
ହାଉଡ଼ୀ ସମାନେ ନାହିଁ କଥାଟି ପାଟିରେ ।
ଅଳପ ତ୍ରୁଟୀରେ ସହେ ବିଷମ ଗଞ୍ଜଣା,
ପୋଇଲୀ କରନ୍ତା ମଧ୍ୟ ଚାକିରିକୁ ମନା ।
ଆହା ବୋଲିବାକୁ ତାର କେହି ନାହିଁ ସାହା,
କେବଳ ମାଆଟା ବେଳେ ବେଳେ କରେ ଆହା ।
କେହି ଯଦି ତାକୁ ଗାଳି ଦିଏ ଅଶୁଭାଣୀ,
ମାଆଟା ଆଖିରୁ ଗଡ଼େ ଦୁଇ ଟୋପା ପାଣି ।
କି କରିବ ପୁଅ ବୋହୂ ଆଉ ସ୍ୱାମୀ ଡରେ
ପାଟି ମୁଦି ଝିଅ ଆଡ଼େ ନ ଅନାଏ ଥରେ ।
* * * * * *
ଆଜି ଏକାଦଶୀ ତିଥି ତା'ପୁଣି ନିର୍ଜଳା,
ସବୁ କଷ୍ଟ ସହି ସହି ପଡ଼ିଛି ଅବଳା,
ଶୁଖିଛି ହୃଦୟ କାନ୍ଦି କାନ୍ଦି ବହୁ ଦିନ,
ଏତେ କଷ୍ଟେ ପଡ଼ି ମଧ ନେତ୍ର ଅଶ୍ରୁହୀନ ।
କାତରେ ପକାଏ ଉଷ୍ଣ ପବନ ନିଶ୍ୱାସ,
ଅଭିଶାପେ ବୋଲି ମୁହିଁ କରୁଛି ବିଶ୍ୱାସ ।
ବାଳିକା ନ ଜାଣେ ତାହା ଦୁର୍ଦ୍ଦଶାକାରଣ,
କରିଛି ବିଶ୍ୱାସ ଏହା ବିଧାତାଲେଖନ ।
(ହିନ୍ଦୁର ଲଳନା କେଡ଼େ ଦୁଃଖ ସହି ପାରେ,
ବିଦେଶୀୟ ଲୋକେ ଆସି ଦେଖି ଯାନ୍ତୁ ବାରେ ।)
ତାହାର ଯେ ଘୋର ଶତ୍ରୁ ପୂରିଛନ୍ତି ଦେଶେ,
କିପରି ଜାଣିବ ଶିକ୍ଷାବିହୀନା ବିଶେଷେ ।
ନ ଜାଣୁ ତା' ପ୍ରତି ଯେବା କଲା ଅତ୍ୟାଚାର,
ଧର୍ମ ଦରବାରେ ହେବ ସେଥିର ବିଚାର ।
ବାଳିକା କାହାକୁ ଦିନେ ଦେଇ ନାହିଁ ଶାପ,
ମାତ୍ରକ ମେଣ୍ଟନ ହେବ ନାହିଁ ମହାଶାପ ।

ନାସସୁଙ୍ଗା ଜ୍ଞାନିଗଣ ବ୍ରାହ୍ମଣ ଗୋସାଇଁ,
ନିର୍ଦ୍ଦୋଷୀ ବାଳିକା ଦଶା ବେଳେ ଦେଖ ଚାହିଁ ।
ସମାଜର ଶୀର୍ଷ ସ୍ଥାନ ଦଳପତିଗଣ,
ଆଖି ମେଲି ବାଳିକାକୁ କର ନିରୀକ୍ଷଣ ।
ପୁରୁଷଟା ବିଭା ହୋଇ ପାରେ ସାତ ବାର,
ଅବଳା ବେଳକୁ ଯେତେ ଶାସ୍ତ୍ରର ବିଚାର ।
ସନାତନ ବେଦ ବିଧି ଶୁଣିଛି କି କାନେ ?*
ମହାଜ୍ଞାନୀ ବୋଲି ଟଳିପଡ଼ ଅଭିମାନେ
ମହର୍ଷିଏ ଯାହା କରିଅଛନ୍ତି ବିଧାନ,**
ତାହା ତ ଶୁଣିଲ ନାହିଁ ବେଳେ ଡେରି କାନ ।
ସମାଜର ସୁଖ ଶାନ୍ତି ଶାସ୍ତ୍ରର ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟ,
ଦିଅ କଷ୍ଟ ଲୋକେ ଦିଏ ନାହିଁ ଉପଦେଶ ।
ବାଳ ବିଧବାକୁ ପୋଡ଼ ଯେଉଁ ଶାସ୍ତ୍ର ବୋଲେ,
ପୋଡ଼ି ଜାଳି ଭସ୍ମ ତାଳ କର୍ମନାଶା ଜଳେ ।
ପାଷାଣହୃଦୟ ଜାତି ଧିକ ଧିକ ଧିକ,
ଭଣ୍ଡ ଅହଙ୍କାରୀ ଜ୍ଞାନହୀନ ତତୋଽଧିକ ।
ଭ୍ରୁଣହତ୍ୟା ପାପପଙ୍କ ଅତ୍ୟାଚାର ଢାଳି,
କେତେ ନିଷ୍କଳଙ୍କ କୁଳେ ଲଗାଉଛ କାଳୀ ।
କେତେ ବାଳିକାର ନାଶି ଇହ ପର କାଳ,
ବଢ଼ାଉଛ ଦିନୁ ଦିନ ଜଗତେ ଜଞ୍ଜାଳ ।
ଏ ହିନ୍ଦୁ ଜାତିର ଯେବେ ନ ହେବ ପତନ,
ଜାଣିବି ଜଗତେ ଧର୍ମ ଅଛି ଅକାରଣ ।

* * * * * *

---

* କୁହସ୍ୱି ଦ୍ଧୋଷା କୁହ ବସ୍ତୋ ଚଶ୍ୱିନୀ କୁହାରିପିତ୍ୱଂ କରତଃ କୁହୋ ଷତୁଃ ।
କୋବାଂ ଶୟୁତ୍ରା ବିଧବେବ ଦେବରଂ ମର୍ଯ୍ୟଂନ ଯୋଷା କୃଣୁତେ ସଧସ୍ଥ ଆ ।
ରଗ୍‌ବେଦ ୧୦ମ ମଣ୍ଡଳ – ୪୦ ସୂକ୍ତ ।
ଦେବରଃ କସ୍ମାଦ୍ ଦ୍ୱିତୀୟୋ ବରଃ ଉଚ୍ୟତେ । ନିରୁଃ ଅଃ ୩ । ଖଣ୍ଡଃ ୧୫ ।

** ସାଚେଦକ୍ଷତଯୋନିଃ ସ୍ୟାଦ୍ ଗତପ୍ରତ୍ୟାଗତାପିବା ପୌନର୍ଭବେନ ଭର୍ତ୍ରାସା ପୁନଃ ସଂସ୍କାରମର୍ହତି । ମନୁଃ ୯ମ । ୧୭୮ ।
ନଷ୍ଟେ ଗତେ ପ୍ରବ୍ରଜିତେ କ୍ଳୀବେ ବା ପତିତେ ପତୌ ।
ଏତଦ୍ଦଶାୟାଂ ନାରୀଣାଂ ପତିରନ୍ୟୋବିଧୀୟତେ । ପରାଶର ।

ସହଜେ ଯେ ସତୀ ବ୍ରହ୍ମଚାରିଣୀ ବିଧବା,
ତୁଚ୍ଛା ମୁହିଁ ସେମାନଙ୍କୁ କି ବୋଲିବି ଅବା ।
ଧର୍ମମାର୍ଗେ କାଟେ କାଳ ସେବା କରି ଲୋକେ,
ସେମାନଙ୍କ ପଦଧୂଳି ପଡୁ ମୋ ମସ୍ତକେ ।
ତାହାର ତ ଭାଇ ବନ୍ଧୁ ଜଗତ ସଂସାର,
ଆପଣେ ଉଦ୍ଧରି କୁଳ କରିବ ଉଦ୍ଧାର ।
ମାତ୍ର କେତେ ଜଣ ନାରୀ ଅଛନ୍ତି ଧରାରେ,
ପ୍ରକୃତି ପ୍ରବୃତ୍ତି ବୃତ୍ତ ବଶେ ରଖି ପାରେ,
ମହା ମହା ମୁନି ଋଷି ଯାଇଛନ୍ତି ଟଳି,
ଅଶିକ୍ଷିତା ବାଳିକା କି ଯିବ ତାଙ୍କୁ ବଳି ?
ଅସହ୍ୟ ହେବାରୁ ଗାଇ ଗଲି କେତେ କଥା,
କରିବାର ନାହିଁ ମୋର କିଛିହିଁ ଯୋଗ୍ୟତା ।
ଜ୍ଞାନହୀନ ଧନହୀନ ଦେହେ ନାହିଁ ବଳ,
ବୃଥାରେ କରିଛି ସିନା କ୍ରନ୍ଦନ ସମ୍ବଳ ।
ଦେହେ ଥିଲେ ବଳ ଦ୍ୱାରେ ଦ୍ୱାରେ କରି ଭିକ୍ଷା,
ହାତ ଯୋଡ଼ି ସମାଜକୁ ଦେଉଥାନ୍ତି ଶିକ୍ଷା ।
ଶିକ୍ଷିତ ଯୁବକଗଣ ଦେଶର ଭରସା,
ଆଶା ମୋର, ମେଣ୍ଟାଇବେ ବିଧବା-ଦୁର୍ଦ୍ଦଶା ।



ଶାନ୍ତିକାନନ ।

ରେ ଶାନ୍ତିକାନନ ମୋର ଜୀବନ ସମ୍ବଳ,
ନେତ୍ର ତୃପ୍ତ ପ୍ରାଣାରାମ ବିଶ୍ରାମର ସ୍ଥଳ ।
ନନ୍ଦନ କାନନ ସ୍ୱର୍ଗେ ଶୁଣିଛି ପୁରାଣେ,
ତୋହର ମହିମା ମର୍ତ୍ତ୍ୟେ ଅନୁଭବେଁ ପ୍ରାଣେ ।
ମୋ ବିଶ୍ୱାସ, ରେ କାନନ ! ତୁହି ପୂତ ସ୍ଥାନ,
ଜାଗ୍ରତ କରାଉ ଭାବ ମହୋଚ୍ଚ ମହାନ ।
ପ୍ରତ୍ୟୁଷେ ପ୍ରଦୋଷେ କଲେ ଭ୍ରମଣ କାନନେ,
କି ଅପୂର୍ବ ଶାନ୍ତିରସ ଉପଜାତ ମନେ ।
ପୁଷ୍କରିଣୀ କୂଳେ ବସି କଲେ ଉପାସନା,
ଆକୁଳ ହୃଦୟେ ଜାତ ଅପୂର୍ବ ସାନ୍ତ୍ୱନା ।

ଜ୍ଞାତିତ୍ୟକ୍ତ ଘୃଣିତ ଯେ ଜନ ସମାଜରେ,
ତୁହି ତ ସାନ୍ତ୍ୱନା-ଦାତା ସେ ଲୋକ ପ୍ରାଣରେ ।
ବିଶ୍ୱଶିଳ୍ପି-ଚିତ୍ରକଳା ସମବେତ ସ୍ଥଳ,
ବିଚିତ୍ର ଚିତ୍ରିତ ଲତା ପତ୍ର ପୁଷ୍ପ ଫଳ ।
ଦିବସେ ବିବିଧବର୍ଣ୍ଣ—ଶୁକ୍ଳ ରଜନୀରେ,
କୁସୁମ ବିକାଶେ କିବା କୌଶଳ ଏଥିରେ ।*
ପ୍ରସ୍ଫୁଟିତ କୁସୁମରେ ପ୍ରଜାପତିଗଣ
ଉଡ଼ି ବୁଲି କରୁଥାନ୍ତି ମଧୁ ଆହରଣ ।
ମଧୁକରଗଣ ପୁଣି ଗୁଣୁଗୁଣୁ ସ୍ୱରେ
ବେଢ଼ିଥାନ୍ତି— ଧନୀ ପାଶେ ଭିକ୍ଷୁ ସମାନରେ ।
ଋତୁ ପର୍ଯ୍ୟାୟରେ ଫୁଟେ ପୁଷ୍ପ ନାନା ଜାତି,
ଶେଫାଳୀ ନିଆଳୀ ମଲ୍ଲୀ କୁନ୍ଦ ଯାତି ଯୂଥୀ ।
ଯେ କାଳରେ କରେ ଗନ୍ଧ ବିସ୍ତାର କେତକୀ,
ଜଣାଯାଏ ପ୍ରସ୍ଫୁଟିତ କୁସୁମ କେତେକି ।
ଫୁଟିଲେ ଗୋଲାପ ଗଙ୍ଗଶିମଳୀ ନିଆଳୀ,
ସର୍ବ ସ୍ଥାନେ ମଣେ ଗନ୍ଧ କିଏ ଦେଲା ଢାଳି ।
ସୁଗନ୍ଧା ରଜନୀଗନ୍ଧା ଡେସି ରାତିରାଣୀ,
ନିଶିରେ ଶିଶିରେ ସ୍ନାତା ବନଠାକୁରାଣୀ ।
ସର୍ବତ୍ର ଆବୃତା ଯଦା ରଜନୀ ତିମିରେ,
ବିସ୍ତାର କରନ୍ତି ସର୍ବେ ଗନ୍ଧ ଅବନୀରେ ।
ବିବିଧ ପ୍ରକାର ଫଳେ ଦିନେ ନାହିଁ ଊଣା,
ଜଗତ ହିତରେ ଝରେ କାହାର କରୁଣା ।
କାନ୍ଥିଆ ଜମ୍ୱୀର ଟଭା କାଗଜୀ ନାରଙ୍ଗ,
ବିବିଧ ପ୍ରକାର ଲଙ୍କାଆମ୍ବ ମାତୁଳଙ୍ଗ ।

---

* କେବଳ ସୌନ୍ଦର୍ଯ୍ୟ ଓ ସୁଗନ୍ଧ ବିସ୍ତାର ନିମନ୍ତେ ପୁଷ୍ପରାଶି ଜଗତରେ ସୃଷ୍ଟି ହୋଇ ନାହାନ୍ତି । ଏ ସକଳ ଅସଂଖ୍ୟ ଅସଂଖ୍ୟ କୀଟ ପତଙ୍ଗର ଜୀବଧାରଣର ଉପାୟ । ପୁଷ୍ପ-ରସଜୀବୀ ପ୍ରାଣିମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରୁ ଅନେକ ପ୍ରକାର ନିଶିଚର । ରାତ୍ରି ଅନ୍ଧକାରରେ ଶୁକ୍ଳବର୍ଣ୍ଣ ଭିନ୍ନ ଅନ୍ୟାନ୍ୟ ବର୍ଣ୍ଣ ସୁସ୍ପଷ୍ଟ ଦୃଷ୍ଟ ହୁଏ ନାହିଁ । ଅନନ୍ତ ଜ୍ଞାନୀ ଅନନ୍ତ କରୁଣାମୟ ପରମେଶ୍ୱର ସେହି କ୍ଷୁଦ୍ରତମ ପ୍ରାଣିମାନଙ୍କ ସକାଶେ ଶୁକ୍ଳବର୍ଣ୍ଣ ପୁଷ୍ପ ରାତ୍ରରେ ଫୁଟାଇଥାନ୍ତି । ଏକ ଜାତୀୟ ଜଳଜ କୁମୁଦ ପୁଷ୍ପ ପ୍ରତି ଦୃଷ୍ଟିପାତ କରନ୍ତୁ; ରକ୍ତ ଜଇଁ ଦିବସରେ, ଶୁକ୍ଳ ଜଇଁ ରାତ୍ରିରେ ଫୁଟିଥାଏ ।

ବେଲ ଲିଚୁ ପିଚୁ ଜମ୍ବୁ ପନସ କଦଳୀ,
ସପୁରୀ କମଳା ଚୂତ ସୁଧାରସୁଁ ବଳି ।
ଜାମ୍‌ରୁଲ କରମଙ୍ଗ ଆତ ନାନାଜାତି,
ପିଜୁଳୀ ସପେଟା ବରକୋଳି ନେଶପାତି ।
ପାଚି ଝୁଲୁଥାଏ ଯେବେ ଥୋପି ଥୋପି ଡାଳେ,
କି ଅପୂର୍ବ ଶୋଭା କରେ ବିସ୍ତାର ସେକାଳେ ।
ସ୍ୱଦେଶୀ ବିଦେଶୀ ପୂର୍ଣ୍ଣ ଶାକ ମୂଳ ଫଳ,
ଗୃହସ୍ଥମାନଙ୍କ ପକ୍ଷେ ବ୍ୟଞ୍ଜନ ସମ୍ବଳ ।
ବାଡ଼ ପାଶେ ପାଶେ ଫୁଟି ଉଡ଼େ ତୁଳାରାଶି,
ପବନ ପ୍ରବାହେ ଯାଏ ଇତସ୍ତତଃ ଭାସି ।
କ୍ଷୁଦ୍ର ଶସ୍ୟକ୍ଷେତ୍ର ଖଣ୍ଡେ ଉଦ୍ୟାନର ପ୍ରାନ୍ତେ,
ସୁବାସିତ ଧାନ୍ୟ ଉପୁଜାଏ ବସରାନ୍ତେ ।
ଫଳ ପତ୍ର ପୁଷ୍ପ ଯହିଁ କରେ ନେତ୍ରପାତ,
ବିଶ୍ୱପତି ପ୍ରତି ଭକ୍ତି ସହଜରେ ଜାତ ।
ବୀଜରୁ ଉତ୍ପନ୍ନ ବୃକ୍ଷ, ତହୁଁ ଜାତ ଫଳ,
ଅନନ୍ତ ଅନନ୍ତ ଜ୍ଞାନୀ ରଚନା କୌଶଳ ।
କାନନର ମଧ୍ୟଗତ ପୁଷ୍କରିଣୀ ଜଳେ
ବିବିଧ ପ୍ରକାର ପରିପୂର୍ଣ୍ଣ ମୀନଦଳେ ।
ଜ୍ଞାନୀ ଧୀର—ଉଚ୍ଛୃଙ୍ଖଳ ଧନୀ ଯୁବା ପରି,
ଉତ୍କୁଟ ଗମ୍ଭୀର ଜଳେ ଚହଟେ ଶଫରୀ ।
ମାନବ ଜୀବନ ପାଇଁ ଯାହା ପ୍ରୟୋଜନ,
ରହିଛି ଉଦ୍ୟାନେ ପରିପୂର୍ଣ୍ଣ ଆୟୋଜନ ।
ଭୂମି ଦୋଷେ ଗ୍ରୀଷ୍ମକାଳେ ଥାଏ ଶିରୀହୀନ,
ପ୍ରାବୃଟ ଆଗମେ ଧରୁ ଯୌବନ ନବୀନ ।
ଶରତ ବସନ୍ତ ହିମେ ଶସ୍ୟ ପୁଷ୍ପଭରା,
କମଳା ବି ମେଲି ବସିଥାଆନ୍ତି ପସରା ।

* * * * *

ନୟନ-ରଞ୍ଜନ ପୁଷ୍ପ ସୁମଧୁର ଫଳ,
ଅନନ୍ତ ଅନନ୍ତସଂଖ୍ୟା ପୂର୍ଣ୍ଣ ଭୂମଣ୍ଡଳ ।
ମାନବ ସକାଶେ ପ୍ରଭୁ କରିଛି ସୃଜନ,
ତୁମ୍ଭର ତ ନାହିଁ ଏଥି ଲେଶ ପ୍ରୟୋଜନ ।

କି କୌଶଳେ ନିର୍ମିଛନ୍ତି ଫଳପୁଷ୍ପଚୟ,
ନିରୀକ୍ଷଣ କଲେ ହୁଏ ସ୍ତମ୍ଭିତ ହୃଦୟ ।
ନିତ୍ୟ ଦେଖେଁ କେତେ ପ୍ରାଣୀ ଜୀବନର ଆଶେ
ଆସୁଛନ୍ତି ପୁଷ୍ପ ଫଳପାଇଁ ତୋହ ପାଶେ ।
କେବଳ ତ ନୋହୁ ତୁହି ଶୋଭାର ଆଧାର,
ମାନବ ବିହଗ କୀଟେ ଯୋଗୁଁ ଆହାର ।
ତୋହର ପ୍ରବଳ ଶତ୍ରୁ ଦୁର୍ବୃତ୍ତ ବାନରେ,
ଯୋଗାଉ ତାହାଙ୍କୁ ମଧ ଖାଦ୍ୟ ଅକାତରେ ।

ସାଧୁଏ କରନ୍ତି ମଧ ଶତ୍ରୁ ଉପକାର,
ତୋହଠାରେ ନିଦର୍ଶନ ପ୍ରତ୍ୟକ୍ଷେ ତାହାର ।
ତୋହର ପ୍ରଶଂସା କେତେ ଗାଇଲି ଉଦ୍ୟାନ,
ଆପଣା ଦ୍ରବ୍ୟର କେବା କରେ ଗୁଣ ଗାନ ?
ମୋହର ଉଦ୍ୟାନ ତୁହି, ଛି ଛି ! ମିଛ କଥା,
ଘୋଷଣା କରୁ ତୁ ବିଶ୍ୱବିଧାତା ବାରତା ।

ଦୂର୍ବାଦଳଟିଏ କରି ନ ପାରେ ନିର୍ମାଣ,
କିପରି ବୋଲିବି ତୁହି ମୋହର ଉଦ୍ୟାନ ?
ଦେବତାବାଞ୍ଛିତ ସ୍ଥାନ ତୁହି ତ ମହାନ,
ତୋତେ ଲଭି ଆପଣାକୁ ମଣେ ଭାଗ୍ୟବାନ ।
ପୂର୍ଣ୍ଣ କର ମୋ କାମନା ହେ ଶାନ୍ତିକାନନ,
ତୋ ସେବାରେ ଗତ ହେଉ ଅନ୍ତିମ ଜୀବନ ।



ଧର୍ମରାଜ୍ୟ ।

ଭୂତସାକ୍ଷୀ ଇତିହାସ କରୁଛି ପ୍ରମାଣ,
କେତେ ମହାବୀର ବିଶ୍ୱେ ଥିଲେ ବିଦ୍ୟମାନ ।
କେତେ ରାଜା ମହାରାଜ ବିସ୍ତାରି ରାଜତ୍ୱ
ରଖିଥିଲେ କେତେ ଦେଶ ଦେଶାନ୍ତ ଆୟତ୍ତ ।
ଜଗତେ ଭସାଇ ସ୍ରୋତ ମାନବ ରକ୍ତରେ
ପୋଡ଼ି ଜାଳିଛନ୍ତି କେତେ ଦେଶ ଦେଶାନ୍ତରେ ।
କାହିଁ ସେ ସେମିରାମିସ–ଆଲେକଜେଣ୍ଡର ?
ଇବ୍ରାହିମ ଲୋଦି– କାହିଁ ମାମୁଦ– ବାବର ?

ଯେ ଆଲେକଜେଣ୍ଡର ଦିନେ କହିଥିଲେ ଦୁଃଖେ,
ନାହିଁ କିଣିବାକୁ ପୃଥ୍ୱୀ, ଯିବି କେଉଁ ମୁଖେ ?
ହାନିବଲ, ନେପାଲିନ ଫରାସୀ-ଈଶ୍ୱର–
ସମସ୍ତ ୟୁରୋପ ଥିଲା ଯାହାଙ୍କ କିଙ୍କର ।
ମାନବର ସ୍ୱାଧୀନତା ଧନ ପ୍ରାଣ ମାନ,
ଅକାରଣେ ହରି–ଥିଲେ ଜଗତେ ପ୍ରଧାନ ।
ମାନବ ଜୀବନ ତୁଚ୍ଛ ସେମାନଙ୍କଠାରେ,
ଲକ୍ଷ ଲକ୍ଷ ଲୋକ ବଧିଛନ୍ତି ବାରେ ବାରେ ।
ଶିଶୁ ନାରୀ ବୃଦ୍ଧ ରୋଗୀ ନଥିଲା ବିଚାର,
ବ୍ୟବସାୟ ଥିଲା ଲୋକ ଜୀବନ ସଂହାର ।
କେତେ ରମ୍ୟ ଉପବନ ଶୋଭନା ନଗରୀ,
ପୋଡ଼ି ଜାଳି କରିଥିଲେ ମରୁଭୂମି ସରି ।
ମାନବ ଜୀବନ କୀଟ ପତଙ୍ଗ ସମାନେ
ପଦେ ଦଳି ଦେଇଛନ୍ତି ତାଙ୍କ ସେନାମାନେ ।
ସେମାନଙ୍କ ସିଂହାସନ ରତନମଣ୍ଡିତ,
କୋଟୀ ମୁଦ୍ରା ହୀରା ନୀଳା ବୈଦୁର୍ଯ୍ୟ ଜଡ଼ିତ ।
ବହୁ ଲକ୍ଷ ସେନା ଥିଲେ ତାହାଙ୍କ ସେବକ,
ଆଦେଶକୁ ଚାହିଁଥାନ୍ତି କୋଟି କୋଟି ଲୋକ ।
କାହିଁ ସେ ରାଜତ୍ୱ ଏବେ ରତ୍ନସିଂହାସନ,
କାହାନ୍ତି ସେମାନେ କାହିଁ ଗଲେ ସେନାଗଣ !

ନାହିଁ ନାହିଁ ସେମାନଙ୍କ ଆଧିପତ୍ୟ ଚିହ୍ନ,
ପୃଥିବୀ କମ୍ପାଇଥିଲେ ମାତ୍ର କେତେ ଦିନ ।
ପ୍ରତ୍ୟକ୍ଷ ପ୍ରମାଣ ଦେଖି ବୁଝିଯାଅ ଭାଇ,
ଅଧର୍ମର ଆଡ଼ମ୍ବର ନୁହେଁ ଚିରସ୍ଥାୟୀ ।
ରାଜାଏ ଯେତେକ କରିଥିଲେ ଅତ୍ୟାଚାର,
ସ୍ୱର୍ଗ ସିଂହାସନ ତଳେ ହେଉଛି ବିଚାର ।
ଦୟାମୟ ପ୍ରେମମୟ ଶାନ୍ତିମୟ ପ୍ରଭୁ,
ଅତ୍ୟାଚାର ତାଙ୍କ ରାଜ୍ୟେ ଚଳିବ କି ସବୁ ?
ପକ୍ଷାନ୍ତରେ ଦେଖ ଧର୍ମରାଜ୍ୟେ ରାଜାଗଣେ,
ଚିର ଆଧିପତ୍ୟ ଥିବ ଏ ବିଶ୍ୱ ଭୁବନେ ।

କେତେ ଦିନ କରି ଧର୍ମ ସୁନୀତି ପ୍ରଚାର
ମନୋରାଜ୍ୟେ କରିଥିଲେ ରାଜତ୍ୱ ବିସ୍ତାର ।
ଯେଉଁ ରାଜ୍ୟ କରି ଯାଇଛନ୍ତି ସଂସ୍ଥାପନା,
ତା ମହିମା ଶେଷ ଦିନଯାଏ ଯିବ ଜଣା ।
କେ ଥିଲେ ସେମାନେ ? ମହାବୀର ? ବଳବନ୍ତ ?
ଥିଲାକ ଅତୁଳ ଧନ ? ସେନା ବା ସାମନ୍ତ ?
ବସିଥିଲେ କିପ୍ରକାର ରତ୍ନସିଂହାସନେ ?
କେତେ ରତ୍ନ ଲାଗିଥିଲା ବସନ ଭୂଷଣେ ?
କେତେ ଧନ ରତ୍ନ ଥିଲା ତାଙ୍କ ଗନ୍ତାଘରେ ?
କେତେ ଲୋକ ଖଟିଥିଲେ ସେବକ ରୂପରେ ?
ନାହିଁ ନାହିଁ, ଥିଲେ ସର୍ବେ ଚୀର ବସ୍ତ୍ରଧାରୀ,
ସମ୍ପତ୍ତିର ସଂଖ୍ୟା ବୁଝ– ଦାଣ୍ଡରେ ଭିଖାରୀ ।
ସୂତ୍ରଧର ପୁତ୍ର କେହି, ବଣିକ ସେବକ*
ସାମାନ୍ୟ ବ୍ରାହ୍ମଣ ପୁତ୍ର, କେହି ପର୍ଯ୍ୟଟକ ।**
ସେମାନଙ୍କ ସିଂହାସନ ମାନବହୃଦୟ,
ପୃଥ୍ୱୀ ଶେଷଯାଏ ଥିବ ଅକ୍ଷୟ ଅବ୍ୟୟ ।
ଯାବତ ଚନ୍ଦ୍ରାର୍କେ ଥିବ ତାହାଙ୍କ ରାଜତ୍ୱ,
ପାଳିବେ ଅବଶ୍ୟ କୋଟି ଲୋକ ତାଙ୍କ ମତ ।
କେତେ ରାଜରାଜେଶ୍ୱର ତାଙ୍କ ପଦଧୂଳି
କରିବେ ସାର୍ଥକ ପ୍ରାଣ ମସ୍ତକରେ ବୋଳି ।
ତାହାଙ୍କ ପବିତ୍ର ନାମ କରି ଉଚ୍ଚାରଣ
କରିବେ ସାର୍ଥକ ଜ୍ଞାନ ଆପଣା ଜୀବନ ।
ଥିଲେକ ସେମାନେ କେତେ ସୈନ୍ୟ ଅଧିକାରୀ ?
ଜଣକର ଥିଲେ ବାର ଗୋଟି ମତ୍ସ୍ୟଧାରୀ ।(୧)

---

* ଯିଶୁ ଯୋଷେଫ ନାମକ ଜଣେ ସାଧାରଣ ସୂତ୍ରଧରର ପୁତ୍ର ଅଟନ୍ତି । ମହମ୍ମଦ ଖଦିଜ୍ଜା ନାମ୍ନୀ ଗୋଟିଏ ଧନବତୀ ନାରୀର ଏବଂ ନାନକ ଗୋଟିଏ ମୁଦି ଦୋକାନିର କର୍ମଚାରୀ ଥିଲେ ।

** ଚୈତନ୍ୟ ଜଗନ୍ନାଥ ମିଶ୍ର ନାମକ ଜଣେ ସାଧାରଣ ବିପ୍ର ପୁତ୍ର । ରାଜପୁତ୍ର ବୁଦ୍ଧଦେବ ପୈତୃକ ରାଜ୍ୟ ପରିତ୍ୟାଗ ପୂର୍ବକ ଭିକ୍ଷାନ୍ନଦ୍ୱାରା ଜୀବିକା ନିର୍ବାହ କରି ଧର୍ମପ୍ରଚାର କରୁଥିଲେ ।

(୧) ଯିଶୁଙ୍କର ପ୍ରଥମ ଶିଷ୍ୟ ବାର ଜଣ ଧୀବର ।

ଜଣକର ଥିଲେ ଏକ ମାତ୍ରକ ସ୍ତ୍ରୀଲୋକ,(୨)
ଅନ୍ୟ ଜଣକର ଥିଲେ ପାଞ୍ଚଟି ଭିକ୍ଷୁକ । (୩)
ଏକ ମହାରାଜ ସେନା କେତୋଟି ବୈରାଗୀ,(୪)
ଚାରି ପାଞ୍ଚ ସେନା ଥିଲେ ଏକ ରାଜା ଲାଗି ।(୫)
ମାତ୍ରକ ଅନନ୍ତ କୋଟି ତାହାଙ୍କ ସେନାନୀ
ଜାତ ହେବେ ଜଗତରେ ତାଙ୍କ ଆଜ୍ଞା ମାନି ।
କରିବେ ପାଳନ ପ୍ରଭୁମାନଙ୍କର ରାଜ୍ୟ,
ଜଗତେ ଯାବତ ଥିବ ମାନବ ସମାଜ ।
ପ୍ରଭୁମାନଙ୍କର ରାଜ୍ୟ କ୍ରମଶଃ ଉନ୍ନତି,
ହେବ ଦୂର ଲୋକଗଣ ଦୁର୍ଦ୍ଦଶା ଦୁର୍ଗତି ।
ପ୍ରାଣୀ ଉପକାର ଭକ୍ତି ପ୍ରୀତି ଥିଲା ଅସ୍ତ୍ର,
ଲୋକର ଲାଞ୍ଛନା ଥିଲା ସେମାନଙ୍କ ବସ୍ତ୍ର ।
ପାପଶତ୍ରୁ ବିପକ୍ଷରେ ସମର ଘୋଷଣା
କରିଥିଲେ ସର୍ବେ ମହାପ୍ରାଣ ମହାମନା ।
କେହି ଶତ୍ରୁ ତାଙ୍କ ପ୍ରତି କଲେ ଅତ୍ୟାଚାର,
କରନ୍ତି ତା ପ୍ରତି ପ୍ରେମ ପ୍ରୀତି ବ୍ୟବହାର ।
ପ୍ରାଣିର ଉଦ୍ଧାର ପାଇଁ ଆପଣା ଜୀବନ
ତୁଚ୍ଛ ମଣି କରୁଥାନ୍ତି ନିୟତ ଯତନ ।
କରିବେ ସେ ସର୍ବରାଜ୍ୟ କାଳିକି ଆହାର,
ସେଥି ପ୍ରତି ଥିଲା ନାହିଁ କିଛିହିଁ ବିଚାର ।
ବରଞ୍ଚ ପାର୍ଥିବ ଧନେ ଥିଲା ବଡ଼ ଘୃଣା,
ସଞ୍ଚୟୀ ଲୋକର ପ୍ରତି ନ ଥିଲା କରୁଣା ।
ଅବିନାଶୀ ମାନବାତ୍ମା କିପରି ଉଦ୍ଧାର,
ଜଗତରେ ପ୍ରେମ ପ୍ରୀତି ସୁନୀତି ପ୍ରଚାର,
ଧର୍ମରାଜ୍ୟ ଥାପିବାକୁ ମାନବ ହୃଦୟେ
କରନ୍ତି ପ୍ରାର୍ଥନା ନିତ୍ୟ ପ୍ରଭୁ ଦୟାମୟେ ।

---

(୨) ମହମ୍ମଦଙ୍କର ଧର୍ମମତ ଖଦିଜ୍ୱା ନାମ୍ନୀ ଗୋଟିଏ ସ୍ତ୍ରୀ ଗ୍ରହଣ କରିଥିଲେ ।
(୩) ବୁଦ୍ଧଦେବଙ୍କର ପ୍ରଥମ ଶିଷ୍ୟ ପାଞ୍ଚଜଣ ଭିକ୍ଷୁକ ।
(୪) ଚୈତନ୍ୟଦେବଙ୍କର ପ୍ରଥମ ଶିଷ୍ୟ କେବେ କଣ ବୈରାଗୀ ମାତ୍ର ।
(୫) ନାନକଙ୍କର ପ୍ରଥମ ଶିଷ୍ୟ ୪/୬ ଜଣ ସାଧାରଣ ଲୋକ ମାତ୍ର ଥିଲେ ।

ସ୍ମରିଲେ ସେ ସର୍ବ ମହାରାଜାଙ୍କର ନାମ,
ଖଣ୍ଡିବ ଦୁର୍ଗତି, ପୂର୍ଣ୍ଣ ହେବ ମନସ୍କାମ ।

ଜୟ ଜୟ ଶଚୀପୁତ୍ର ଚୈତନ୍ୟ ଗୋସାଇଁ,
ପ୍ରେମିକ ଧାର୍ମିକ ତୁମ୍ଭ ସମାନରେ କାହିଁ ?
ଦଣ୍ଡ କମଣ୍ଡଳୁ ହସ୍ତେ ମୁଣ୍ଡିତମସ୍ତକ,
ମାର୍ଗରେ ଭିକ୍ଷୁକ, ସାର କୌପୀନ ମାତ୍ରକ ।
ଯେଉଁ ଭକ୍ତିମାର୍ଗ ଦେଖାଇଛ ଲୋକଗଣେ,
ରହିବ ଅନନ୍ତ କାଳ ଅକ୍ଷତ ଭୁବନେ ।

ଜୟ ଜୟ ମେରୀପୁତ୍ର ଯିଶୁ ମହାପ୍ରାଣ,
ତେଜିଛ ଜୀବନ ଲୋକେ କରିବାକୁ ତ୍ରାଣ ।
ତୁମ୍ଭ କ୍ରୁଶ ଦଣ୍ଡ ଚିହ୍ନ ରାଜରାଜେଶ୍ୱରେ
ମିଶିବେ କୃତାର୍ଥ ଧରି ଗଳେ ମସ୍ତକରେ ।

ଜୟ ଜୟ ମହମ୍ମଦ ଏକେଶ୍ୱରବାଦୀ,
ଧର୍ମରାଜ୍ୟେ ତୁମ୍ଭ ସଙ୍ଗେ କେ ହେବ ବିବାଦୀ ।
ବର୍ବର କୋରେଶ ଜାତି ଖ୍ୟାତ ସମାଜରେ,
ବାନ୍ଧିଅଛ ସେମାନଙ୍କୁ ପାଞ୍ଚ ନିମାଜରେ ।

ଧନ୍ୟ ଧନ୍ୟ ବୁଦ୍ଧଦେବ ଦୟାର ସାଗର,
ଧର୍ମରାଜ୍ୟେ ତୁମ୍ଭେ ମାତ୍ର ରାଜରାଜେଶ୍ୱର !
ପ୍ରାଣିଙ୍କ ଦୁର୍ଦ୍ଦଶା ଦେଖି କରିଛ କ୍ରନ୍ଦନ,
ତେଜିଥିଲ ଦାରା ସୁତ ଜ୍ଞାତି ପରିଜନ ।
ମାର୍ଗେ ମାର୍ଗେ ଭ୍ରମି କରି ଭିକ୍ଷାନ୍ନ ଜୀବିକା
ଲୋକଗଣେ ଦେଇଅଛ ମୁକ୍ତମାର୍ଗ ଶିକ୍ଷା ।

ଆଶ୍ଚର୍ଯ୍ୟ ମହିମା ତୁମ୍ଭ ଧନ୍ୟ ହେ ନାନକ,
ଏକେଶ୍ୱରବାଦୀ ଧର୍ମରାଜ୍ୟସଂସ୍ଥାପକ ।
ନିତାନ୍ତ ଦରିଦ୍ର ଥିଲ ମାର୍ଗର ଭିଖାରୀ,
କେତେ ମହାଜ୍ଞାନୀ ତୁମ୍ଭ ପଦ ସେବାକାରୀ ।

ତୁମ୍ଭ ଉତ୍ତରାଧିକାରୀ ଶିଖଗୁରୁଗଣେ
ଅସାଧ୍ୟ ସାଧନା କରି ଶାସିଲେ ଯବନେ ।

ଧନ୍ୟ ଧନ୍ୟ ମହାମନା ହେ ରାମମୋହନ,
ତୁମ୍ଭ ଆବିର୍ଭାବ ଦେଶ ଉଦ୍ଧାର କାରଣ ।
ବେଦ ମହାକାବ୍ୟ ଉପନିଷଦର ବାଣୀ
ଭୁଲାଇ କୁଶିକ୍ଷା ଦେଉଥିଲେ ଭଣ୍ଡଜ୍ଞାନୀ ।
କରିବା ସକାଶେ ଅଜ୍ଞମାନଙ୍କୁ ଉଦ୍ଧାର
ଭାରତରେ ସତ୍ୟ ଧର୍ମ କରିଛ ପ୍ରଚାର ।

ଧର୍ମରାଜ୍ୟେ ଅଧିକାରୀ ରାଜରାଜେଶ୍ୱରେ,
ପ୍ରଣତ ହେଉଛି ତୁମ୍ଭମାନଙ୍କ ପଦରେ ।
ମହାପୁଣ୍ୟମୟ ତୁମ୍ଭମାନଙ୍କର ନାମ,
ଯେ ନାମ ଉଚ୍ଚାରି ସିଦ୍ଧ ହେବ ମନସ୍କାମ ।।



ପଦ୍ୟମାଳା ।

ଖଳ ବୋଲେ, ସର୍ପ ତୁ ତ ଭାରି ପାଜି ଦୁଷ୍ଟ,
ପ୍ରାଣିହିଂସା କରୁ ଅକାରଣେ ହୋଇ ରୁଷ୍ଟ ।
ସର୍ପ ବୋଲେ, ମୋ ଦଂଶନେ ମରେ ଜଣେ ପ୍ରାଣେ,
ତୋ ଜିହ୍ୱାରେ କେତେ ବଂଶ ଛାରଖାର ଜାଣେ ।
କେ ମୋ ବନ୍ଧୁ ? ମିଷ୍ଟଭାଷୀ ପର ଉପକାରୀ,
ଘୃଣ୍ୟ କେ ? ଲମ୍ପଟ ଶଠ ସମର୍ଥ ଭିଖାରୀ ।

କିପରି ମର୍ଯ୍ୟାଦା ଲୋଡ଼, ଯେବେ ନୁହ ଗୁଣୀ,
କିପରି ମହତ୍ତ୍ୱ ରଖ, ଯେବେ ଅଟ ଋଣୀ,
ଜ୍ଞାନୀ ହେବ କିପାଁ ହିତବାକ୍ୟ ନାହିଁ ଶୁଣି,
ମଦ୍ୟପ ଗୃହରେ ନିତ୍ୟ ନିଶୀଥ ଭାଳୁଣି ।

ମୃତ୍ୟୁପାଶରେ ବଦ୍ଧ ସର୍ବେ,
ଅଜ ଯେସନେ ଯୂପ ସ୍ତମ୍ଭେ ।

ଯେ ଏହା ନ ପାରଇ ଜାଣି,
କିପରି ବୋଲ ତାକୁ ଜ୍ଞାନୀ ?

ଊଷର-ଭୂମି ମୂଢ଼ ମନ,
ଅକର୍ମା ଉପଳ ଯେସନ ।
ସୁବୀଜ ସୁଜ୍ଞାନ ବପନ
କଲେ ତା ଯାଏ ଅକାରଣ ।

ମଧୁମକ୍ଷିକା ପିପୀଲିକା,
ଦେଖ ତ ଏହାଙ୍କ ଜୀବିକା ।
ତାଙ୍କ ଭଣ୍ଡାର ଦେଖ ଆସି,
ତୁମ୍ଭେ କିପାଇଁ ଉପବାସୀ ?

ଚନ୍ଦନ ବେଷ୍ଟିତ ଭୁଜଙ୍ଗେ,
ସମ୍ପଦ ଜଡ଼ିତ ଆତଙ୍କେ,
ସାଗର ରତ୍ନର ଆକର,
ନିବାସ ପୁଣି ବିଷଧର,
ସମ୍ପଦେ ବିପଦନିଚୟ,
ମିଳିତ ଅଛନ୍ତି ଉଭୟ ।

ଜଗତେ ଅତୁଳ ସମ୍ପତ୍ତି,
ଶସ୍ୟଶାଳିନୀ ବସୁମତୀ ।
ଯେତିକି କର ଉପାର୍ଜନ,
ତେତିକି ତବ ପ୍ରାପ୍ୟ ଧନ ।

ଜ୍ଞାନୀ ତାପସ ଶୂର କବି
ବିବିଧ ଶାସ୍ତ୍ର ଅନୁଭବି,
ଲୋଭ ହସ୍ତରୁ, ପରିତ୍ରାଣ
ପାଇ ନାହାଁନ୍ତି କେହି ଜାଣ ।

ପ୍ରଭୁ କରୁଣା ବିନା ଲୋକ
ନ ପାଏ ଜ୍ଞାନର ଆଲୋକ ।
କରୁଣା ଲଭିବା ସକାଶେ
ପ୍ରାର୍ଥନା କରି ତାଙ୍କ ପାଶେ ।

ଲକ୍ଷ୍ମୀସ୍ୱରୂପା ଯେ ଲଳନା,
ସେ ପୁଣି ରାକ୍ଷସୀ ସମାନା ।
ତୁଳସୀ ବିଚ୍ଛୋଟି ଉଭୟ
ଉଦ୍ଭିଦ ବଂଶରୁ ଉଦୟ ।

ଈଶ୍ୱରବିଶ୍ୱାସୀ ଯେ ଲୋକ,
ତା ମନେ ଥାଏ ନାହିଁ ଶୋକ ।
ଈଶ୍ୱର ଯାହାକୁ ସଦୟ,
କାହାକୁ କରିବ ସେ ଭୟ ?

ଜଗତରେ ପରିପୂର୍ଣ୍ଣ ଅନନ୍ତ ସମ୍ପତ୍ତି,
ଜଗତରେ ଅନନ୍ତ ପ୍ରାଣୀ କରନ୍ତି ବସତି ।
ପ୍ରତ୍ୟେକ ପ୍ରାଣିକୁ ପ୍ରଭୁ ବାଣ୍ଟି ଦିଅ ଧନ,
କର୍ମଫଳ ଅନୁସାରେ ଯେତେ ପ୍ରୟୋଜନ ।

ହିଂସା କର କିପାଁ ଦେଖି ଅନ୍ୟ ଲୋକ ଧନ,
ତୁମ୍ଭେ କିପାଁ ବୋଲ କର ନାହିଁ ଉପାର୍ଜନ ?
ଆପଣେ ଅଯୋଗ୍ୟ ଯେବେ ଧନ ଉପାର୍ଜନେ,
ପରେ ହିଂସି ପାପ ଲାଭ କର କି କାରଣେ ?

ସକଳ ଶାସ୍ତ୍ର ଥାଉ ଜ୍ଞାନ,
ହେଉ କୁଳୀନ ଧନବାନ,
ଭକ୍ତି ନ ଥିଲେ ପ୍ରଭୁପଦେ,
ବୃଥା ଜୀବନ ସେ ସମ୍ପଦେ ।

ଗୁଣ ବୁଝନ୍ତି ଗୁଣିଜନେ,
ବସନ୍ତେ କୋକିଳ ଯେସନେ ।
ଅନ୍ଧ ବୁଝିବ ଗୁଣ କାହୁଁ,
ବସନ୍ତ ଯେପ୍ରକାର କାଉ ।

ନାହିଁ ସେ ଗୁରୁ ପ୍ରୟୋଜନ,
ଯେ ଲୋକ ହରେ ଶିଷ୍ୟ ଧନ ।
ଯେ ଦିଏ ଶିଷ୍ୟେ ତତ୍ତ୍ୱଜ୍ଞାନ,
ତାହାଙ୍କୁ କରେଁ ମୁଁ ସମ୍ମାନ ।

ରହିବ ଯେପରି ସଙ୍ଗରେ,
ଗଣ୍ୟ ହେବଟି ସେ ରୂପରେ ।
କାଚ ସଙ୍ଗରେ ଥିଲେ ମଣି,
ତାହାକୁ କାଚ ମଧ୍ୟେ ଗଣି ।

ବୃଥା ସେ ଗ୍ରନ୍ଥ ଅଧ୍ୟୟନ,
ଯେବେ ନ କର ଆଚରଣ ।
ବଳଦ କହେ ବେନିଭାର,
ମାଧୁରୀ ନ ଜାଣେ ତାହାର ।

ଆହାର ନିଦ୍ରା ଭୟ ଜ୍ଞାନ –
ମାନବ ପଶୁରେ ସମାନ,
ବିଶେଷ ମାନବଙ୍କଠାରେ
ସୃଷ୍ଟିକର୍ତ୍ତାଙ୍କୁ ଜାଣିପାରେ ।

ପାଉଁଶ ବୋଳିଲେ ଦେହରେ
ସନ୍ନ୍ୟାସୀ ଯେବେ ଦେବେ ନରେ ।
ପଙ୍କରେ ଗଡ଼ିଲେ ଘୁଷୁରୀ,
ହେବ କି ସାଧୁ ବ୍ରହ୍ମଚାରୀ ?

ସର୍ବେ ଧାବିତ ସ୍ୱାର୍ଥ ପାଇଁ,
ସ୍ନେହ ମମତା ଜ୍ଞାନ କାହିଁ ?
ପାଣ୍ଡବେ ସ୍ନେହ ଥିଲେ ମନେ
ଭୀଷ୍ମ ଭଜିଲେ ଦୁର୍ଯ୍ୟୋଧନେ !

ପଢ଼ିଲି ନାନା ଦେଶ-ଭାଷା,
କାହିଁ ତ ନ ପୂରିଲା ଆଶା ।
ହେଉ ପଛକେ ସେ ନିକୃଷ୍ଟ,
ମୋ ମାତୃଭାଷା ମୋତେ ଶ୍ରେଷ୍ଠ ।

ଦେଖିଲି ବୁଲି ବହୁଦୂର,
କାଞ୍ଚି କାମଖ୍ୟା କାନପୁର,
ପାଇଲି ନାହିଁ ଘୂରି ଘୂରି
ମୋ ମାତୃଭୂମିର ମାଧୁରୀ ।

ବାୟସ ବହୁଦିନ ବଞ୍ଚେ,
ମୂଷିକ ବହୁ ଖାଦ୍ୟ ସଞ୍ଚେ ।
ସାଧୁଙ୍କ ସଞ୍ଚୟ ଜୀବନ—
ପରାର୍ଥେ ହୁଏ ପ୍ରୟୋଜନ ।

ସ୍ୱଗୋତ୍ର ସ୍ୱଜନ ପାଳନ,
ବଇରି ବିକାଶ ସାଧନ
କ୍ରମେ କରେ ଧନ୍ୟ ସେହି ଲୋକ,
ଅଟେ ସେ ବଂଶର ଆଲୋକ ।

ନୃପତି ଯେବେ ଅତ୍ୟାଚାରୀ,
କଳହପ୍ରିୟା ଦୁଷ୍ଟା ନାରୀ,
ଅବାଧ ନିର୍ବୋଧ ନନ୍ଦନ,
ଏହାକୁ କରିବ ବର୍ଜନ ।

ଯା ପୁତ୍ର ନିର୍ବୋଧ ନିର୍ଗୁଣୀ,
ଅସତୀ ମୁଖରା ତରୁଣୀ,
ପିତା ପୁତ୍ରରେ ଭିନ୍ନ ଭିନ୍ନ,
ବଂଶ ନାଶର ଏହି ଚିହ୍ନ ।

ଆତ୍ମସମ୍ମାନ ଆତ୍ମଜ୍ଞାନ,
ଆପଣା ଇନ୍ଦ୍ରିୟ ଶାସନ,
ଯେ ଲୋକ ଯେତେ ରକ୍ଷା କରେ,
ଧନ୍ୟ ସେ ଲୋକ ସମାଜରେ ।

ଆସିଛ କାହୁଁ, ଯିବ କାହିଁ,
ରହିଛ କେତେ ଦିନପାଇଁ,
ଏହା ତ ଗଲା ନାହିଁ ଜଣା,
ଭ୍ରମୁଛ ସିନା ହୋଇ ବଣା ।

ସ୍ୱକର୍ମ ଫଳ ଭୁଞ୍ଜେ ଲୋକ,
ଦୈବ କେବଳ ଉପଲକ୍ଷ ।
ଭୂମିରେ ବୁଣିବ ଯେ ଶସ୍ୟ,
ତା ଫଳ କାଟିବ ଅବଶ୍ୟ ।

ଈଶ୍ୱରେ ସକଳ ଭୂତରେ,
ସକଳ ଭୂତରେ ଈଶ୍ୱରେ,
ଯେ ଦେଖେ ସେହି ଲୋକ ଜ୍ଞାନୀ,
ଅଛି ସେ ବ୍ରହ୍ମ-ତତ୍ତ୍ୱ ଜାଣି ।

କଟୁ କଥାରେ ପାଅ ବ୍ୟଥା,
କିପାଇଁ ବୋଲ କଟୁକଥା ।
ଯେଉଁ ପଦାର୍ଥ ଦେବ ଋଣ,
ନେଉଟି ପାଇବ ତା ପୁଣ ।

ଅସାଧ୍ୟ କି ଅଛି ଜଗତେ,
ସକଳ ଯତ୍ନର ଆୟତ୍ତେ ।
ମାନବ ଯାହା କରି ପାରେ,
କିପାଁ ଅସାଧ୍ୟ ତୁମ୍ଭଠାରେ ।

ଯହିଁରୁ ଜାତ ଶୁଭଫଳ,
ତେଜିଣ ସେ କାର୍ଯ୍ୟ ସକଳ,
କିପାଇଁ କର ମନ୍ଦ କର୍ମ,
ଏହା କି ନୁହେ ମତିଭ୍ରମ ?

ଯାବତ ସମ୍ପଦ ବିପଦ,
ଜୀବନ ଯଉବନ ପଦ,
ଜଗତେ ନୁହେ କିଛି ସ୍ଥିର,
ଏଥକୁ ବୁଦ୍ଧି କର ସ୍ଥିର ।

କାନନେ ଯେବେ ଫୁଲ ଫୁଟେ,
ମଧୁ ଲୋଭରେ ଅଳି ଯୁଟେ ।
ମଧୁ ନ ଥିଲେ ସେ ପୁଷ୍ପରେ,
ଅଳି କି ଅନାଇବ ଥରେ ।

ଅର୍ଥ ଲୋକର ଅଭିଳାଷ,
ତହୁଁ ହୁଅନ୍ତି ପ୍ରଭୁ ଦାସ ।
ଅର୍ଥରେ ନ ଥିଲେ ସମ୍ପର୍କ,
କେ ପ୍ରଭୁ, ଦାସ କେଉଁ ଲୋକ ?

ଭାଇ ଭାଇରେ ଯେବେ କଳି,
ତା ତହୁଁ ଦୁଃଖ କିବା ବଳି ।
ବିଶ୍ୱାସ ନ ଥିଲେ ସୋଦରେ,
ପ୍ରୀତି କି ଜନ୍ମିବ ଆନରେ ।

ନାଗିଣୀ ବାରବିଳାସିନୀ,
ଉଭୟେ ଜୀବନଘାତିନୀ ।
ବିଶେଷେ ବାରାଙ୍ଗନାଠାରେ,
ବଂଶ ବିନାଶ କରି ପାରେ ।

ନିୟତ ମୋ ଚିତ୍ତ ଚଞ୍ଚଳ,
ନାହିଁ ମୋ ଜ୍ଞାନ ଧର୍ମବଳ,
ଅବଶ ଇନ୍ଦ୍ରିୟ ସକଳ,
ପ୍ରଭୁ ମୋ ଭରସା କେବଳ ।

ସତ୍ୟ ମୁଁ ପ୍ରଭୁ ଦୁରାଚାରୀ,
ଅଜ୍ଞାନ ମୂଢ଼ ପାପକାରୀ,
ମାତ୍ର ମୁଁ ତୁମ୍ଭ ସୃଷ୍ଟ ଜୀବ,
ବୃଥା କି ଏହା ଭାସିଯିବ ?

କେ ବନ୍ଧୁ କେ ଶତ୍ରୁ ତୁମ୍ଭର,
କାର୍ଯ୍ୟରେ ଲୋକ ଆତ୍ମପର,
ଦେହର ବ୍ୟାଧି ଶତ୍ରୁ ଜାଣ,
ବନ୍ୟ ଔଷଧି ଦିଏ ପ୍ରାଣ ।

ବଶ ଯେ କରିଛି ମନକୁ,
ସେ ଜିଣି ପାରେ ଜଗତକୁ ।
ନ ଥିଲେ ହିତାହିତ ଜ୍ଞାନ,
ତୁମ୍ଭେହିଁ ତୁମ୍ଭ ଶତ୍ରୁ ଜାଣ ।

ଲୋଭ କ୍ରୋଧକୁ ମନେ ସ୍ଥାନ
ନ ଦିଏ ଯେଉଁ ଜ୍ଞାନବାନ,
ତା ମିତ୍ର ଜଗତର ଲୋକ,
ତାହାରି ଜୀବନ ସାର୍ଥକ ।

ଯା ଖ୍ୟାତି ନାହିଁ ଜଗତରେ,
ଲୋକର ମଙ୍ଗଳ ନ କରେ,
ନ ପାଞ୍ଚେ ସ୍ୱଦେଶ କଲ୍ୟାଣ,
ବୃଥା ଅଟଇ ତାହା ପ୍ରାଣ ।

ନ ବୁଝି କାର୍ଯ୍ୟ କରିବାର
ଅଟେ ବିପଦ ମୂଳାଧାର,
ବିଚାରି ଯେବା କାର୍ଯ୍ୟ କରେ,
କମଳା ଥାନ୍ତି ତା ପାଶରେ ।

କର୍ମସୂତ୍ରରେ ସର୍ବ ପ୍ରାଣୀ
ବଦ୍ଧ ଅଛନ୍ତି ଥିବ ଜାଣି,
କର୍ମ ଯୋଗରେ କ୍ଷୁଦ୍ର ବଡ଼,
କର୍ମ ବିହୀନେ ପ୍ରାଣୀ ଜଡ଼ ।

ନ ବସେ ମାଛି ଚନ୍ଦନରେ,
ବିରାଡ଼ି ଖାଏ ନାହିଁ ଗୁଡ଼,
ସାଧୁ ଚିହ୍ନନ୍ତି ସାଧୁ ନରେ,
କାହୁଁ ଚିହ୍ନିବ ମୂର୍ଖ ମୂଢ଼ !

ଧନ ଜନରେ କେହି ଦୁଃଖୀ,
କେ ବସି ଭାଳେ ପୁତ୍ର ମିତ୍ର,
ଅଳ୍ପ ଅଧିକ ସର୍ବେ ଦୁଃଖୀ,
ଜଗତେ ଏହାହିଁ ବିଚିତ୍ର ।

ମଧୁମକ୍ଷିକା ପିପୀଲିକା
ସମସ୍ତେ ହୋଇ କର୍ମବଶ
ନିରତେ ଲୋଡ଼ନ୍ତି ଜୀବିକା,
ଧିକ ସେ ମାନବ ଅଳସ ।

ବିନାଶ ଗଲା ଯେ ପଦାର୍ଥ,
ତା ପାଇଁ କରୁଛ ଭାବନା,
ତାହା କି ତୁମ୍ଭରି ଯଥାର୍ଥ ?
ତେବେ ତ କିପାଇଁ ଶୋଚନା ?

ସୁନ୍ଦର କମଳେ ଶିଶିର ବିନ୍ଦୁ,
ସୁନ୍ଦର ଗଗନେ ପୂର୍ଣ୍ଣିମା ଇନ୍ଦୁ,
ତହିଁରୁ ସୁନ୍ଦର ଦିଶେ ଉଜ୍ଜ୍ୱଳ
ପର ଦୁଃଖେ ଯେଉଁ ନୟନ ଜଳ ।

ଦୁଃଖ ହେଉ ସୁଖ ହେଉ ଯାଉଛି ଯା' ବହି,
କି ହେବ ବୃଥାରେ ଆଉ ତାହା କଥା କହି,
ଜ୍ଞାନୀ ଲୋକ ସର୍ବ କାର୍ଯ୍ୟ ବିଚାରିଣ କରେ,
ମୁଢ଼ ଲୋକ ଅନୁତାପ କରେ ପଶ୍ଚାତରେ ।

ପ୍ରାଚୀର ନିର୍ମାଣକାରୀ ଯାଏ ଉପରକୁ,
ତଡାଗଖନକ ଯାଏ ତଳକୁ ତଳକୁ,
ଜଗତରେ ମାନବଙ୍କୁ ଲାଭ ଏହା ଜାଣ,
ନିଜ କାର୍ଯ୍ୟେ ଉଚ୍ଚ ସ୍ଥାନ ଅବା ନୀଚ ସ୍ଥାନ ।

ଆହେ ଧନୀ ଟଳଟଳ ହୁଅ ଗରବରେ,
ବୋଲ ବୋଲ କେତେ ଧନ ଅଛି ତୁମ୍ଭ ଘରେ,
ଜଗତରେ ଧନରାଶି ପର୍ବତ ପ୍ରମାଣ,
ତୁମ୍ଭ ଘରେ ଥିବା ଧନ ତହୁଁ ବିନ୍ଦୁ ଜାଣ ।

ଧନ ମାନ ପଦ ପାଇ ହୁଏ ଟଳ ଟଳ,
ନିଶ୍ଚୟ ସେ ଲୋକ ମନ ନିତାନ୍ତ ଦୁର୍ବଳ,
ଧନ ମାନ ପଦ ପାଇ ଗର୍ବ କରେ ନାହିଁ,
ନିଶ୍ଚୟ ସେ ଉପଯୁକ୍ତ ସେହି ଦ୍ରବ୍ୟପାଇଁ ।

ଇହ ପରକାଳେ ସୁଖୀ ସାଧୁର ଜୀବନ,
ଜୀବନ କାଳରେ ସୁଖୀ ଅଟନ୍ତି ରାଜନ ।
ପାପୀ ଲୋକ ମର ବଞ୍ଚ ନାହିଁ ଲାଭ କ୍ଷତି,
ଇହ ପର ଦୁଇ କାଳେ ତୁମ୍ଭର ଦୁର୍ଗତି ।

ମାତୁଳ ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣ ପୁଣି ପିତା ଧନଞ୍ଜୟ,
ଆପେ ମଧ ମହାବୀର ସୁଭଦ୍ରାତନୟ,
ସେହି ଅଭିମନ୍ୟୁ ଯୁଦ୍ଧେ ଲଭିଲେ ମରଣ,
ମୃତ୍ୟୁରୁ ପାଇବ ରକ୍ଷା ବୋଲ କେଉଁ ଜନ ।

ଅଯୋଧ୍ୟା ମଥୁରା ପୁରୀ ଯାଇଛି ବିନାଶ,
ଯଦୁବଂଶ ରଘୁବଂଶ ମଧ ଗଲେ ନାଶ,
ଜଗତ ମଧ୍ୟରେ ଭାଇ କିଛି ନୁହେ ଚିର,
ଏହି କଥା ମନେ ଭାଳି ବୁଦ୍ଧି କର ସ୍ଥିର ।

ଆହେ ପ୍ରଭୁ ତୁମ୍ଭେ ମୋର ଜନକ ଜନନୀ,
ଜଗଦ୍ଧାତ୍ରୀ ଜଗଦମ୍ବା ଜୀବନଦାୟିନୀ,
ତୁମ୍ଭେ ବିଦ୍ୟା ତୁମ୍ଭେ ବନ୍ଧୁ ସକଳ ସମ୍ପତ୍ତି,
ଶ୍ରୀଚରଣେ ଦିଅ ସ୍ଥାନ ଆହେ ବିଶ୍ୱପତି ।

ଭୁଲିଯାଏଁ ଅନ୍ୟେ ଯାହା କଲି ଧନଦାନ,
ଭୁଲିଯାଏଁ ଅନ୍ୟ ମୋତେ କଲା ଅପମାନ,
ଭୁଲିଯାଏଁ କରିଅଛି ପର ଉପକାର,
ଭୁଲିଯାଏଁ ଅନ୍ୟ ଯାହା କଲା ଅତ୍ୟାଚାର ।

ଦୁଇ ଲୋକରେ ହିତକାରୀ
ସେ ଅଟେ ଚାତୁରୀ,
ଦୁଇ ଲୋକରେ ସୁଖକରୀ
ସେ ଅଟେ ମାଧୁରୀ,

ସନ୍ତାନବତୀ ସତୀ ନାରୀ
ସେ ଅଟେ ସୁନ୍ଦରୀ,
ଇନ୍ଦ୍ରିୟଗଣ ବଶକାରୀ
ସେହି ବ୍ରହ୍ମଚାରୀ ।

ହେ ପ୍ରେମ ନିର୍ଝର ସୁଖର ଆକର
ଶାନ୍ତି ମହା ନିକେତନ,
ଦୋଷ ଗୁଣେ ଦୁଃଖ ଦିଅ ଅବା ସୁଖ
ତବ ପଦରେ ଜୀବନ
ସଁପିଲି ହେ ପ୍ରଭୁ ଜଗତର ସବୁ
ଆଶା ଭରସା ନିକର,
ଜ୍ଞାତି ପରିଜନ ଯଶ ମାନ ଧନ
ମୁଁ ତୁମ୍ଭର ତୁମ୍ଭେ ମୋର ।

